

16+

Літ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 49 (5310) 27 снежня 2024 г.

ISSN 0024-4686

*Кнігавыданне
не стаіць
на месцы
стар. 4*

*Няспыннае
спасціжэнне
свету
стар. 6*

*Як ніколі
блізкія
да цудаў
стар. 13*

Мікола ЧАРНЯЎСКІ

Пажадаць хачу...

*З краю ў край зімовыя прасторы,
Як абрус расцелены ляжаць.
Падаюць сняжынкі, ткуць узоры,
Як агні на ёлках, мільгацяць.*

*І парой святочнаю такою
Пажадаць хачу, каб Новы год
Падзівіў не толькі навізнаю,
Ззяннем ёлак і забаў красою, —
Каб узлётным быў яго прыход.*

*Каб ён веў і акрыляў штодзённа
Веліччу задум, учынкаў, спраў,
Каб усё, што вызначана сёння,
Заўтра здзейсніў,
Для людзей прыдбаў.*

*Каб усюды чуўся смех вясёлы
І святочна-карагодны спеў
Абуджаў дамы, палацы, школы,
Часам жніўным — у палях звінеў.*

*Каб мы ўсе яму сказалі дзякуй
За святло, што ў кожны дом прынёс,
Каб не змрочыў нас бядой ніякай,
Стаў сяброўства і дабра адзнакай,
Быў гасцінны, як і Дзед Мароз.*

*Каб зямлю ўсю
Атуліў сваёй лагодаю,
А найперш — старонку нашу родную,
Дарагую сэрцу Беларусь!*

Фота Кастуся Дробава.

«ЛіМ»-акцэнт

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў суайчыннікаў з Нараджэннем Хрыстовым. «Гэтае свята ўсяляе ў нашы душы веру ў сілу любові і чалавечнасці. Добрымі справамі і ўчынкамі, нястомным клопам пра бліжніх мы папаўняем свае духоўныя сілы і далучаемся да вечных ісцін, — адзначыў Кіраўнік дзяржавы. — У такія дні па-асабліваму ўспрымаецца значнасць міру і згоды, шчырасці і ўзаемаразумення. Упэўнены, што шанаванне хрысціянскіх каштоўнасцей будзе і ў далейшым садзейнічаць умацаванню адзінства на беларускай зямлі».

• Аляксандр Лукашэнка павіншаваў народнага артыста РСФСР Міхаіла Баярскага з 75-годдзем. «Вы ўладальнік дзіўна яркага творчага лёсу, бліскуча рэалізавалі свой талент у кіно, тэатры і на эстрадзе. Захоўваючы вернасць найлепшым традыцыям выканальніцкага майстэрства, у акцёрскіх работах вы ўвасобілі высокія ідэалы гонару, добра і справядлівасці. Вашы героі — мужныя людзі з непахіснай сілай волі і цвёрдасцю духу — любімыя гледачамі розных пакаленняў», — гаворыцца ў віншаванні. Кіраўнік дзяржавы выказаў упэўненасць, што талент Міхаіла Баярскага і ў далейшым будзе садзейнічаць развіццю і ўмацаванню сувязей паміж брацкімі народамі Беларусі і Расіі.

Свята. Прэзідэнт Беларусі прыняў удзел у правядзенні навагодняга балю. Па традыцыі балю прайшоў у Зале ўрачыстых цырымоній Палаца Незалежнасці. Запрашэнне прыняць удзел у гэтым мерапрыемстве атрымалі прадстаўнікі адоранай, таленавітай моладзі з усіх рэгіёнаў Беларусі — усяго каля 330 чалавек: навучэнцы ўстаноў вышэйшай, сярэдняй, прафесійна-тэхнічнай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі, а таксама выхаванцы кадэцкіх вучылішчаў і Мінскага суворайскага ваеннага вучылішча. «Для мяне вельмі важна, каб вы, знаходзячыся тут сярод людзей розных узростаў, статусаў, пасадаў, адчулі сутнасць укладу нашага грамадства, дзе ўсе роўныя ў сваіх магчымасцях, дзе змена пакаленняў грунтуецца на павазе гістарычных дасягненняў народа і абавязкова — на пераемнасці», — падкрэсліў Кіраўнік дзяржавы.

• Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры запрашае сёння на калядную імпрэзу «Каляда, бегла Калядка». У афішы мерапрыемства, запланаванага на 19.00, — абрад калядавання, а таксама спеўна-танцавальная праграма. Удзельнікі святочнай сустрэчы пачуюць беларускія народныя калядныя песні ды інструментальную музыку. Кожны госць зможа асаіць даўнія танцы.

Меркаванне. Уключэнне беларускай выцінанкі ў Рэспрэзентатыўны спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны чалавецтва ЮНЕСКА з'яўляецца яркай для нашай краіны падзеяй. Важнасць гэтага адзначыў міністр замежных спраў Беларусі Максім Рыжанкоў на мерапрыемстве ў Нацыянальным мастацкім музеі. Кіраўнік знешнепалітычнага ведамства звярнуў увагу на тое, што за многія стагоддзі было страчана мноства помнікаў мастацтва і архітэктуры, напрыклад, крыж Ефрасіні Полацкай. «Тое, што мы можам паказаць на міжнародным узроўні і перадаць сваім унукам, і з'яўляецца нематэрыяльнай духоўнай спадчынай, — адзначыў дыпламат. — Гэта прадмет гонару, нашай самабытнасці».

Акцыя. Бялынічы перадалі высокае званне «Культурная сталіца» гораду Іванава Брэсцкай вобласці, інфармуе БелТА. «Рашэнне ўдзельнічаць у такім сур'ёзным конкурсе не прымаецца спантанна: для гэтага павінен быць рэсурс, які ствараецца дзесяцігоддзямі, — адзначыў старшыня Іванаўскага раённага Савета дэпутатаў Рыгор Сыса. — Удзельнічаць у конкурсе было хвалююча, ды і сапернікі — сапраўды дастойныя. Але мы заявіліся і атрымалі тое, чаго жадалі. Напэўна, сакрэт у тым, што духоўнасць і культура павінны ісці ад душы і перадавацца з пакалення ў пакаленне». Рыгор Сыса адзначыў, што адрозненне гэтай рэспубліканскай акцыі ад іншых праектаў заключаецца ў тым, што яна доўжыцца цэлы год, за які можна максімальна шырока і поўна прэзентаваць увесь культурны патэнцыял раёна.

Прэм'ера. Беларускі дзяржаўны тэатр лялек падрыхтаваў прэм'еру дзіцячага спектакля «За Снежнай каралевай», перадае агенцтва «Мінск-Навіны». Аўтарам і рэжысёрам-пастаноўшчыкам інсцэніроўкі выступіў Яўген Карняк, мастаком-пастаноўшчыкам стала Вольга Дваравая. Яны ўвасобілі на сцэне найвядомейшую казку дацкага пісьменніка Ханса Крысціяна Андэрсена «Снежная каралева». Іграюць у спектаклі, які ідзе ў Малой зале тэатра, Аляксандра Лакуціна і Багдан Карташоў. Паказы дзіцячага спектакля праходзяць гэтымі днямі, а таксама запланаваны на 2 студзеня.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Слова за родную Беларусь

Па ініцыятыве дэпутата Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, старшыні Гомельскага абласнога аддзялення СПБ Уладзіміра Гаўрыловіча пры падтрымцы Гомельскай абласной універсальнай бібліятэкі імя У. І. Леніна ў Гомелі прайшоў абласны творчы семінар, прысвечаны Году якасці.

У пачатку форуму з інфармацыйным паведамленнем «26 студзеня — дзень выбараў Прэзідэнта Беларусі. Будучыня залежыць ад нас» выступіў Уладзімір Гаўрыловіч. Як адзначыў парламентарый, прэзідэнцкія выбары, якія завяршаюць палітычную мадэрнізацыю краіны, фарміраванне ўсіх інстытутаў улады, даюць пачатак наступнай пяцігоддзі. Менавіта цяпер паўстае неабходнасць вызначыць далейшы стратэгічны курс развіцця Беларусі, асноўныя кірункі ўнутранай і знешняй палітыкі. І роля нацыянальнага лідара, якога мы выберам, у гэтых працэсах адна з самых найгадоўнейшых, асабліва ў пытаннях захавання незалежнасці краіны, абароны нашых інтарэсаў і агульнага дабрабыту беларускага народа.

Увага была звернута на дзейнасць аматарскага літаратурнага аб'яднання «Новая Беліца» — пра яго расказала кіраўнік, пісьменніца, перакладчыца Вольга Раўчанка. Выступілі і ўдзельнікі суполкі. Па выніках абмеркавання творчая работа «Новай Беліцы» прызнана станоўчай, калектыў аднагалосна прыняты ў абласное літаратурнае аб'яднанне «Слова» пры Гомельскім абласным аддзяленні СПБ.

На семінары шырока разглядаліся паэтычныя набыткі пісьменнікаў. Так, звярнулася да творчасці паэта і перакладчыка, публіцыста Мікалая Ждановіча. З рэцэнзій «У паэзіі — мудрасць, музыка і каханне...» выступіў ганаровы член Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхась Болсун, які высока ацаніў творчы ўзровень лірыкі Мікалая Ждановіча і адзначыў, што ў доўгачаканы зборнік «Свечка» ўключаны найлепшыя творы, напісаныя ім у розны час. Кніга сёлетня адзначана абласной літаратурнай прэміяй імя Кірылы Тураўскага і, безумоўна, ужо знайшла свайго чытача. А галоўна яе адметнасць — вучыць кожнага з нас дабрыні, упэўнены Міхась Болсун.

Уладзімір Гаўрыловіч падчас семінара.

Узорам для пераймання ва ўсіх адносінах — як работы над мастацкімі тэкстамі, так і афармлення — назваў Уладзімір Гаўрыловіч новае выданне «Літаратурная правінцыя. Сучасная паэзія і проза Салаўінага краю» (Курск, ААТ «Курская кніга»), што выйшла да 100-годдзя вядомага рускага пісьменніка Яўгена Носова:

— Змяшчэнне ў юбілейным зборніку побач з творами вядомых расійскіх літаратараў маіх ды твораў паэтаў Тамары Кручэнкі і Алены Мацвіенкі — вялікі гонар. Гэта сведчанне прызнання не толькі літаратурнай, але і народнай еднасці.

У рамках семінара адзначаны плён працы гомельскіх творцаў, якія прымалі актыўны ўдзел у розных конкурсах, фестывалях, творчых акцыях і тэлевізійных перадачах.

Чарговы семінар, на якім абмяркоўваюцца паэтычныя спробы аматарскага літ'аб'яднання «Пегас» з Мазыры, а таксама новыя кнігі пісьменнікаў Гомельшчыны, праходзіць сёння ў чытальнай зале абласной бібліятэкі.

Мікалай ІГНАТОВІЧ
Фота даслана аўтарам

Дванаццаць слаўных скарбаў

Свята «Дванаццаць слаўных скарбаў» адбылося ў брацкім музеі «Выратаваныя мастацкія каштоўнасці» і стала адным з завяршальных этапаў штогадовага праекта Брэсцкага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі «Жывапіс. Музыка. Літаратура».

Дванаццаць слаўных скарбаў — дванаццаць каляндарных месяцаў, якія былі напоўнены незабыўнымі момантамі творчага жыцця. На пачатку мерапрыемства ўзнісшы настрой стварылі юныя піяністы,

навучэнцы музычнай школы № 1 Брэста Кацярына Лук'янчук і Аляксандр Рудлеўскі. Падчас сустрэчы пісьменнікі пазнаёміліся з выстаўкай графічных работ баранавіцкай мастачкі Валянціны Цехановіч. Са сваёй своеасаблівай творчай справаздачай выступілі паэты Таццяна Шульга, Настасся Сміліна, Вера Вакула. Пра перамогі ў конкурсах, паездкі па літаратурных мясцінах і кніжныя набыткі расказалі пісьменніцы Зінаіда Дудзюк, Ірына Морых, Ірына Фаміна, Наталля Кандрашук. Завітала на імпрэзу пераможца сёлетняга літаратурнага конкурсу «LitUP» Наталля

Андрасюк. У хуткім часе ў выдавецтве «Беларусь» пабачыць свет яе першая кніга «Незвычайныя прыгоды Гавара і Кундоса».

А паэтычную эстафету найстарэйшага пісьменніка абласной суполкі Георгія Тамашэвіча падхапілі маладая паэтка, выпускнікі філалагічнага факультэта Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. Пушкіна Валянціна Вандзіч, Давід Мохар, Кацярына Мізерыя, Марыя Наумчык.

Яшчэ адным падарункам сталі вершавана-музычныя аўтарскія кампазіцыі і песні творчага дуэта Алесі Барысюк і Эдуарда Пішчыка.

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ

Палажэнне

аб Рэспубліканскім паэтычным конкурсе імя Міколы Мятліцкага сярод маладых паэтаў

1. Чарговы конкурс праводзіцца Саюзам пісьменнікаў Беларусі, прысвячаецца вядомаму паэту і перакладчыку, лаўрэату Дзяржаўнай прэміі імя Янкі Купалы, лаўрэату спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь дзеячам культуры і мастацтва, заслужанаму дзеячу культуры Беларусі Мікалаю Міхайлавічу Мятліцкаму, з'яўляецца штогоднім і прымеркаваны да Рэспубліканскага фестывалю нацыянальнай песні і паэзіі.
2. Мэта конкурсу: выяўленне і падтрымка новых маладых талентаў.
3. У конкурсе могуць прымаць удзел маладыя паэты ва ўзросце да 30 гадоў, якія дасылаюць тры свае вершы на беларускай мове.
4. Тэматыка розная: Радзіма, родны край, мір, сяброўства, ства-

ральная праца, маці, прырода, супрацоўніцтва, каханне.

5. Творы дасылаюцца на адрас: г. Мінск, вул Фрунзэ, д. 5, 220034, Саюз пісьменнікаў Беларусі (каб. 308) або на электронны адрас: mgoo-oo-spb@mail.ru (з пазнакай — на конкурс імя Міколы Мятліцкага).

6. Канкурсанты ўказваюць сваё прозвішча, імя і імя па бацьку, дату нараджэння, адрас, тэлефоны для сувязі.

7. Творы прымаюцца да 1 мая 2025 года.

8. Урачыстае падвядзенне вынікаў конкурсу адбудзецца ў чэрвені на Рэспубліканскім фестывалі нацыянальнай песні і паэзіі ў г. Маладзечне, дзе лаўрэаты атрымаюць права выступіць са сваімі вершамі.

імпрэзы

Як зорачка
высокая

Пад такой назвай прайшла ў Мінскім гарадскім тэатры паэзіі пры Цэнтральнай бібліятэцы імя Янкі Купалы паэтычна-музычная імпрэза.

Гэтым разам тут гучалі песні кампазітара Сяргея Краўца, напісаныя ім на вершы беларускіх і рускіх паэтаў Анатоля Аўруціна, Навума Гальпяровіча, Міхася Пазнякова, Валянціны Паліканінай, Алы Ткачэнкі, Аляксандра Блока і Ларысы Рубальскай. Іх выканалі сам Сяргей Кравец і яго муза Іна Кравец. Ім акампаніравалі Аліна Лазарэнка, Данііл Лазарэнка (раэль), а таксама Яраслаў Лазарэнка (баян). Выступілі са сваімі творами таксама паэты Навум Гальпяровіч, Міхась Пазнякоў і Валянціна Паліканіна.

Павел КУЗЬМІЧ

стасункі

Кнігі з Элісты — для айчынных бібліятэк

Мост літаратурнай дружбы паміж Калмыкіяй і Беларуссю ўмацоўвае, пашырае доктар філалагічных навук з Элісты Рыма Ханінава. Вось і зусім нядаўна яна адправіла беларускім бібліятэкам кнігі, якія звязаны з жыццём і творчасцю Міхаіла Хонінава — беларускага партызана і калмыцкага пісьменніка.

— Некалькі дзён назад я адправіла 16 кніг у Бярэзінскую раённую бібліятэку, з якой маю даўнія сяброўскія сувязі, — расказвае Рыма Міхаілаўна. — Сярод кніг і зборнік «Ландшафт дружбы». Міхаіл Хонінаў партызаніў на Міншчыне і Магілёўшчыне. Удзячныя беларусы прысвоілі майму бацьку званне ганаровага грамадзяніна горада Беразіно. Адна з вуліц райцэнтры носіць імя Міхаіла Хонінава. У горадзе ёсць і мемарыяльная дошка ў гонар пісьменніка. Пакунак з кнігамі

адпраўлены і ў Магілёўскую абласную бібліятэку. Яшчэ рыхтую пашылку ў Нацыянальную бібліятэку Беларусі.

Рыма Ханінава — доктар філалагічных навук, вядучы навуковы супрацоўнік, загадчык аддзела фальклору і літаратуры Калмыцкага навуковага цэнтры Расійскай Акадэміі навук, член Саюза пісьменнікаў Расіі, паэтэса, празаік, перакладчык. Яна неаднойчы наведвала Беларусь, вандравала па мясцінах, якія звязаны з ваенным лёсам Міхаіла Ванькавіча,

які за партызанскія подзвігі быў узнагароджаны ордэнам Чырвонага Сцяга, а таксама прадстаўлены да звання Героя Савецкага Саюза, пра што сведчаць адпаведныя архіўныя матэрыялы. Даследчыца ўдзельнічала ў адным з міжнародных сімпозіумаў літаратараў «Пісьменнік і час», якія традыцыйна праводзяцца ў Мінску.

Дзякуючы намаганням Рымы Ханінавай у перакладзе на калмыцкую мову з'явіліся публікацыі твораў многіх беларускіх пісьменнікаў. А ў газетах, часопісах Беларусі па ініцыятыве руплівага арганізатара беларуска-калмыцкага літаратурнага пабрацімства з'яўляюцца публікацыі вершаў і апавяданняў калмыцкіх пісьменнікаў.

Мікола БЕРЛЕЖ

Новыя гарызонты культурнага супрацоўніцтва з Азербайджанам

Мемарандум аб супрацоўніцтве падпісалі 19 снежня Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы і Азербайджанскі дзяржаўны акадэмічны нацыянальны драматычны тэатр. Што гэта значыць для культурнай сферы?

Паводле слоў першага намесніка міністра культуры Беларусі Дзмітрыя Шляхціна, мемарандум адкрывае новыя гарызонты для нашых краін.

— Наперадзе шмат цікавага і важнага як для глядачоў нашых тэатраў, так і для артыстаў. Установы абавязкова прырастуць новымі праектамі. Артысты наладзяць больш цесныя прафесійныя кантакты і, упэўнены, пакажуць майстар-класы для калег, бо нам ёсць чаму адзін у аднаго павучыцца. Пачатак пакладзены сёння. Зусім хутка кіраўніцтва тэатраў акрэсліць неабходныя вектары, і ў Мінску і Баку пачнуць рэалізацыю праектаў, — падкрэсліў ён.

У сваю чаргу генеральны дырэктар Купалаўскага тэатра Аляксандр Шастакіў адзначыў, што ідэя падпісаць мемарандум узнікла падчас выпадковай сустрэчы на міжнародным мерапрыемстве ў Санкт-Пецярбургу.

— Нягледзячы на моўны бар'ер, мы ўсё роўна знайшлі шляхі ўзаемадзейнення, і я ўпэўнены, што пагадненне дае магчымасць практычных дзеянняў. Самае галоўнае — тыя людзі, якія сапраўды рэалізоўваюць дамоўленасці, — заключыў ён.

Абменныя гастролі, майстар-класы, правядзенне дзён культур — усё гэта папярэдне плануецца на сакавік наступнага года. Так, беларусы абавязкова павязуць у Азербайджан візіткі тэатра — спектакль «Паўлінка», а таксама іншыя пастаноўкі, якія раскры-

Падпісанне мемарандума.

ваюць беларускую нацыянальную культуру: «Чорная панна Нясвіжа», «Вечар», «Пісаравы імяніны», «Двор майго дзяцінства».

Цікава, што Купалаўскі і Азербайджанскі дзяржаўны акадэмічны нацыянальны драматычны тэатр маюць шмат гістарычных падабенстваў. Так, абодва былі адкрыты ў канцы XIX стагоддзя. Статус «акадэмічны» атрымалі пасля Вялікай Айчыннай вайны. І, канешне, абедзве ўстановы сталі візіткай сваіх краін і аказалі вялікі ўплыў на развіццё нацыянальнай культуры.

Лізавета ГОЛАД,
фота аўтара

Перамогі пачаткоўцаў

У Міжнародным фестывалі-конкурсе «Вуснамі дзяцей гаворыць свет», які прайшоў у Томску трыццаць разоў, сярод 440 удзельнікаў 24 — прадстаўнікі Беларусі.

— Журы высока ацаніла творы нашых пачаткоўцаў, — гаворыць першы намеснік старшыні СПБ Алена Стэльмах, якая прымала непасрэдны ўдзел у рабоце журы фестывалю-конкурсу. — Гэта былі два дні напружанай працы. У Томскім тэатры юнага глядача і абласной бібліятэцы кожны ўдзельнік прадстаўляў свой твор (у тым ліку анлайн), а вядомыя пісьменнікі — члены журы — яго ацэньвалі: рабілі заўвагі, давалі па рады.

Сярод пераможцаў у намінацыі «Масты дружбы» аказалася і Юлія Бурло, вучаніца 7 «А» класа СШ

Юлія Бурло атрымлівае ўзнагароду з рук Алены Стэльмах.

№ 223 г. Мінска, якой Алена Анатолеўна прывезла з Томска дыплом. Падчас уручэння гэтай узнагароды на сувязі былі і арганізатары конкурсу. Віншаванні атрымлівала Юлія, а таксама яе натхняльнік і дарадчык — настаўніца рускай мовы і літаратуры Алена Бурло. І дырэктар школы Генадзь Бяляўскі радаваўся за сваю выхаванку, якая праявіла сябе і ў спорце, і ў творчасці.

— Будзем рады далейшаму ўдзелу дзяцей і падлеткаў з Беларусі ў фестывалі-конкурсе, — запрашае дырэктар Томскай абласной бібліятэкі Валянціна Разумнова. — І, безумоўна, працягнем сяброўства з 223-й мінскай школай. Дзеці любяць чытаць. Даможам ім пашырыць чытацкія інтарэсы.

Марыя ЛПЕНЬ
Фота даслана аўтарам

«ЛіМ»-люстэрка

Дні культуры Кітайскай Народнай Рэспублікі прайшлі ў Беларусі. Напярэдадні навагодніх свят майстры мастацтваў Кітая прапанавалі беларусам разам сустрэць «Вясёлы кітайскі Новы год». Свята сабрала гасцей спачатку ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі, а затым у Палацы культуры горада Маладзечна. «Маштабныя Дні культуры Кітая праходзяць у Беларусі не першы раз. Яны ўжо сталі добрай традыцыяй, дзякуючы якой мы робім крокі насустрач адно аднаму, пашыраючы гарызонты супрацоўніцтва», — адзначыў падчас свята міністр культуры Беларусі Руслан Чарнецкі. З 1999 года Кітай і Беларусь больш за дзесяць разоў правялі абменныя Дні культуры, нагадаў Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол КНР у Рэспубліцы Беларусь Чжан Вэньчуань: «Правядзенне ўзаемных Дзён культуры з'яўляецца яркім знакам кітайска-беларускага супрацоўніцтва ў галіне культуры. Векавое сяброўства і ўзаемная выгада з'яўляюцца галоўнай тэмай кітайска-беларускіх адносін на працягу доўгага часу».

У Мінску прайшлі Дні Масквы, паведамляе БелТА. Сярод мерапрыемстваў было выступленне майстроў мастацтваў — арт-групы «Хор Турэцкага» і Маскоўскага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра танца «Гжэль» — у канцэртнай зале «Мінск». Ролю падобных мерапрыемстваў адзначыў міністр урада Масквы, кіраўнік дэпартаменту знешнеэканамічных і міжнародных сувязей расійскай сталіцы Сяргей Чаромін: «Для нас Дні Масквы не проста культурная падзея. Яны дапаўняюць выдатнае сяброўства, мацуюць яго, з'яўляюцца выдатным дапаўненнем нашых цудоўных эканамічных сувязей. І мы ганарымся тым, што сёння Беларусь па аб'ёме знешняга гандлёвага супрацоўніцтва з Масквой выйшла на чацвёртае месца».

З выстаўкай «Расія — Беларусь. Скрыжаванне лёсаў» можна пазнаёміцца ў Нацыянальным мастацкім музеі. Гэта сумесны праект НММ і Дзяржаўнага Рускага музея. У яго аснове — ідэя гістарычнай культурнай супольнасці Расіі і Беларусі, унікальнасці і адзінства, аўтэнтнасці і ўзаемаўплываў у прасторы культуры. Выстаўку 14 верасня прэзентавалі ў Мармуровым палацы Дзяржаўнага Рускага музея ў рамках юбілейнага X Міжнароднага Санкт-Пецярбургскага форуму аб'яднаных культур. У маштабнай экспазіцыі прадстаўлена каля 300 работ. Сярод іх — творы жывалісу, графікі, скульптуры, дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва са збораў двух вядучых мастацкіх музеяў краін. Так, у чатырох экспазіцыйных залах новага выставачнага корпусу музея прадстаўлены творы больш як 50 майстроў, якія нарадзіліся на беларускіх землях і атрымалі прафесійную адукацыю ў расійскіх навучальных установах.

Прамыя кінатрансляцыі балета «Шчаўкунчык» П. І. Чайкоўскага ў пастаноўцы Юрыя Грыгаровіча пройдуць у кінатэатрах Мінска 30 і 31 снежня. Легендарны балет Вялікага тэатра Расіі можна будзе ўбачыць у кінатэатры «Перамога». Трансляцыю арганізуюць таксама ў кінатэатры «Цэнтральны». На сайце «ИТАР-ТАСС» адзначаецца, што сеансы ўжо карыстаюцца попытам. Акрамя таго, навагоднюю казку ў беларускай сталіцы будзе трансліраваць сетка кінапрастор *Mooon* і *Silver Screen*. Балет пакажуць і ў Гродне ў кінатэатры «Чырвоная зорка». Увогуле ж прамую трансляцыю «Шчаўкунчыка» з Вялікага тэатра пакажуць у кінатэатрах розных гарадоў Расіі, а таксама ААЭ і Арменіі.

У «Рэдакцыі Алены Шубінай» расійскага выдавецтва «АСТ» выходзіць новая кніга Леаніда Юзэфавіча пад назвай «Мемуар». Аўтар дакументальнай і гістарычнай прозы, лаўрэат літаратурных прэмій, выступае з выбранымі вершамі, перакладамі і аўтабіяграфічнымі эсэ, напісанымі з 1965 да 2020-х гадоў. У зборнік увайшлі і раннія вершы, і пазнейшыя эксперыменты з верлібрамі, пераклады. Заклучныя эсэ — «Аўтапартрэт на фоне ямбаў і харэяў» — даюць пашыраны каментарый да рыфмаваных радкоў. «Гэта не скупулёзныя дзённікавыя запісы, але нататкі, напісаныя з пэўнай пашчотай да мінулага, павагай да блізкіх па родзе і духу і мяккай іроніяй», — адзначаюць у выдавецтве.

Рэжысёр Крыстафер Нолан працуе над экранізацыяй паэмы «Адысея» старажытнагрэчаскага паэта Гамера. Аб гэтым паведаміла кінакампанія *Universal Pictures*. Наступны праект рэжысёра здымаецца па ўсім свеце з выкарыстаннем новай тэхналогіі IMAX. Адзначаецца, што фільм выйдзе ў суветны пракат 17 ліпеня 2026 года. Як паведамляе часопіс *Variety*, ролі ў карціне выканаюць Мэт Дэйман, Том Холанд, Эн Хэтэўэй, Зендая, Роберт Пацінсан і Шарліз Тэрон.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Дзяніс ЕЗЕРСКІ:

«Не быць абыякавымі да лёсу сваёй краіны»

Сёння прапануем чытачам «ЛіМа» эксклюзіўнае інтэрв'ю з намеснікам Міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь Дзянісам Уладзіміравічам Езерскім. Ён адказаў на самыя розныя пытанні, якія тычацца развіцця кнігавыдавецкай справы ў нашай краіне, ролі папяровай кнігі сёння, выбараў Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь і інш.

— Дзяніс Уладзіміравіч, у Беларусі 2024 год праходзіў пад знакам якасці. Якія галоўныя дасягненні ў кнігавыдавецкай сферы за гэты перыяд?

— Як сказаць пра дасягненні некалькімі словамі? Гэта няпроста, бо пытанне шматграннае... Можна пайсці ў вектар тэхналогій і казаць пра тое, што асабліваю ўвагу сёлета мы звярталі на якасць кнігі. Паколькі ў яе многа сучасных канкурэнтаў, кнігавыданне не павінна стаяць на месцы. Дзеля гэтага трэба ўкладвацца ў тэхналагічнае абсталяванне, у адукацыю спецыялістаў, якія займаюцца вёрсткай, дызайнам, шукаць новыя элементы рэкламы і г. д. Гэта цэлая індустрыя, прамысловы напрамак. Беларускай кнізе ёсць чым ганарыцца. Сёння існуюць лакмусавыя паперкі, якія з'яўляюцца ацэнкай якасці. Гэта, вядома, конкурсы. На жаль, на постсавецкай прасторы іх засталася не так шмат. Калі мы прыязджаем з такіх конкурсаў з першымі месцамі, гэта пацвярджае наш высокі ўзровень, паказвае якасць беларускіх кніг і прафесіяналізм іх стваральнікаў.

На сёлетнім Міжнародным конкурсе «Мастацтва кнігі» сярод дзяржаў — удзельніц СНД мы з дзясці намінацый узялі пяць першых месцаў, гэта значыць, палову найвышэйшых узнагарод атрымалі беларускія кнігі, бо яны створаны на вельмі высокім узроўні. Таксама нам уручаны спецыяльны дыплом конкурсу: адзначана кніга «Творец свайго лёсу»: Алексей Талай» (ВД «Звязда», аўтар Валерыя Сцяцко). Хто ведае пра гэты конкурс, разумее, наколькі прэстыжна перамагчы ў ім. Калі беларускія кнігі вылучаюць — гэта высокая адзнака ўзроўню кнігавыдання Беларусі. Мы сапраўды ганарымся сваімі выдавецтвамі, якія стварылі такія якасныя кнігі!

На сёлетняй Міжнароднай кніжнай выстаўцы-кірмашы ва Уфе галоўны прыз атрымала кніга «Народнае мастацтва Беларусі XVI–XXI стст.» выдавецтва «Беларусь». Гэта выдатна аформленая кніга, якая, на маю думку, павінна быць у кожнай бібліятэцы нашай краіны, як школьнай, так і публічнай. Таксама варта згадаць Міжнародную еўразійскую кніжную выстаўку, дзе выдавецтва «Беларусь» атрымала дыплом I ступені за кнігу «Нацыянальныя паркі — жемчужыны Беларусі». Гэта вельмі яркае цікавае выданне. Прыемна, што праца аўтараў настолькі высока ацэнена на прэстыжным конкурсе. Спіс дасягненняў, канешне, можна працягваць. Наогул, імкнёмся ўдзельнічаць ва ўсіх буйных міжнародных выстаўках, каб дастойна прадставіць нашу кнігу ў свеце.

— Падчас аднаго з мерапрыемстваў вы адзначылі: на сёння ёсць трыццаць пяць матэрыялаў, якія могуць нанесці шкоду нацыянальным інтарэсам. Што ў нашай краіне робіцца дзеля абароны чытачоў ад такой літаратуры?

— Гэтую работу Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь каардынуе з 2008 года. Створана Рэспубліканская камісія па правядзенні і ацэнцы сімволікі, атрыбутыкі, інфармацыйнай прадукцыі. Такія камісіі ёсць і ў кожным рэгіёне. З таго часу складаецца спіс інфармацыйных матэрыялаў, якія рашэннем судаў і камісіямі прызнаны шкоднымі для нацыянальнай бяспекі нашай дзяржавы ці экстрэмісцкімі. Гэты спіс дастаткова вялікі, ён знаходзіцца ў адкрытым доступе (размешчаны на

сайце Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь), пастаянна дапаўняецца і актуалізуецца. У гэтым плане вялікую работу праводзіць сілавы блок нашай краіны і рэгіёны. Створаны маштабны пул экспертаў, якія прапускаюць праз сябе вялікую колькасць інфармацыі і дапамагаюць выяўляць такія матэрыялы. Канешне, гэта першапачаткова было накіравана на інтэрнэт — тую прастору, якую складана кантраляваць. Але, тым не менш, сёння ёсць тэхнічныя магчымасці блакіровак, праваахоўныя органы выкарыстоўваюць і іншыя механізмы, каб выяўляць экстрэмісцкія інфармацыйныя матэрыялы. Да гэтага моманту ўжо зроблена даволі вялікая работа ў актуалізацыі заканадаўства і дзеля таго, каб быў пастаўлены бар'ер для распаўсюджвання такога роду матэрыялаў. У гэтым кірунку працуе вялікая колькасць рэспубліканскіх органаў, якія ўважліва сочаць за рэалізацыяй прававых актаў па дадзеным пытанні.

3 17 ліпеня 2023 года ўнесены змяненні ў Закон «Аб выдавецкай справе Рэспублікі Беларусь», што адкрыла яшчэ адзін кірунак дзейнасці Міністэрства інфармацыі. Гэта звязана з тым, што інфармацыя, якая можа нанесці шкоду інтарэсам Рэспублікі Беларусь, распаўсюджваецца ў тым ліку і праз кнігі, таму з 2023 года, калі заканадаўства ўступіла ў сілу, Міністэрства інфармацыі праводзіла прафілактычную работу, тлумачыла ўсе моманты. А з сярэдзіны гэтага года мы ўжо перайшлі ад тлумачэння да канкрэтных дзеянняў, бо стала магчымай блакіроўка такіх матэрыялаў у Беларусі. Гэта звязана перш за ўсё з тым, што сёння мы развіваемся ў межах Саюзнай дзяржавы. Наша суседка Расія вельмі актыўна пачала ўводзіць «агараджальныя» мерапрыемствы ў адносінах да той літаратуры, якая можа нанесці шкоду (прапаганда нетрадыцыйных сексуальных адносін, жорсткасці, скажэнне гістарычнай праўды і г. д.). Вялікая колькасць забароненага на тэрыторыі Расіі пачала ўсплываць у нас. Уся гэтая літаратура носіць прапагандыска-камерцыйны характар. Яна актыўна рэкламуецца і распаўсюджваецца праз інтэрнэт. Распаўсюджвальнікі нават не звяртаюць увагу, што ім прапаноўваюць для рэалізацыі, бо гоняцца за прыбыткам. Таму мы не змаглі стаяць убаку ад гэтай праблемы і з восені пачалі адпрацоўваць першы спіс небяспечных матэрыялаў. Я перакананы, што тыя, хто займаецца распаўсюджваннем кніг, павінны кіравацца не камерцыйнымі інтарэсамі ў першую чаргу, а этычнымі, бо гэта — бяспека нашых дзяцей і іх будучыня. Паверце: калі вы возьмеце гэты спіс, пачытаеце анатыцыі да кніг, то зададзіце пытанне: як такое наогул можна было выдаваць? Не заўсёды пад прыгожай вокладкай кнігі мы пабачым куфэрак ведаў ці інфармацыю, якая зробіць нас духоўна багатымі. Першапачаткова для гэтага і створана кніга, але сёння яе выкарыстоўваюць у іншых мэтах. Тое, што дзяржава супрацьдзейнічае гэтаму, паказвае яе сталасць і мудрасць, значыць, сёння кіраўніцтва ўжо задумваецца, што будзе заўтра. Вядома, мы не збіраемся спыняцца на гэтым. Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь дадзена даручэнне актыўна развіваць Закон «Аб выдавецкай справе» і іншыя нарматыўныя дакументы, якія дазваляць абараніць беларускі кнігавыдавецкі рынак ад шкоднай літаратуры і ў будучыні.

— У вас вялікі досвед работы ў ідэалагічным сектары Гомельшчыны, цяпер — Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь. Як паўплываць на выхаванне асобы цяпер, у час кліпавага мыслення, гаджэтаў? Калісьці пачыналі стаяць чэргі, а цяпер кнігі мала чытаюць...

— Хачу адразу абвергнуць той факт, што сёння не чытаюць. У пачатку 2024 года Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь заказала апытанне ў Інстытуце сацыялагічных даследаванняў Акадэміі навук НАН Беларусі на гэты тэма. Важны аспект — якасць яго правядзення, бо можна і самастойна зрабіць апытанне, а можна, як было зроблена, звярнуцца да прафесіяналаў. Такім чынам мы атрымалі якасную інфармацыю, якая дазволіла ўпрацоўваць кіраўніцкім рашэнні ў далейшым і развіваць гэтую сферу ў будучыні, разумеючы, якія і дзе ёсць праблемы і памылкі, каб іх прадухіліць у далейшым ці выправіць.

Па выніках даследавання (апытанні грамадзян Беларусі ва ўзросце ад 18 гадоў) сёння 34,3 % беларусаў чытаюць кожны дзень, 33,7 % — некалькі разоў на тыдзень. Гэта даказвае, што ў нас вялікая колькасць насельніцтва працягвае звяртацца да кнігі. Важна, канешне, што чытаюць і дзеля чаго. Большая частка апытаных (61,8 %) чытаюць дзеля задавальнення — гэта такая старая загартоўка ці наша ментальнасць: бацькі многіх з дзяцінства прывучалі, што па новыя добрыя ўражанні варта звяртацца да кнігі, чыталі казкі, таму гэтыя цёплыя ўспаміны працягваюць асацыявацца з тым, што кнігу адкрываюць, каб атрымаць асалоду ад чытання.

Асноўныя веды беларусы атрымліваюць з кнігі, бо 43 % чытаюць дзеля самаадукацыі, 19,6 % — па прафесійнай неабходнасці. А каб бавіць час, кнігу ў рукі бяруць 19,4 %. Што чытаюць сёння? 37 % апытаных выбіраюць кнігі сучасных аўтараў, 30 % — класікаў, 26 % чытаюць і сучасных аўтараў, і класікаў. 80,4 % аддаюць перавагу мастацкай літаратуры, 40,1 % — гістарычнай, 18,8 % — псіхалагічнай, 17,7 % — навукова-папулярнай. Дарэчы, у Мінску гэта асабліва відавочна: нікуды не зніклі з вялікіх гандлёвых цэнтраў кніжныя паліцы, таму кнігі папулярныя дагэтуль.

Сёння ў Беларусі больш за 2,5 тысячы кнігараспаўсюджвальнікаў, іх колькасць з кожным месяцам расце. Звяртаюцца як дробныя, так і буйныя арганізацыі, якія пашыраюць сваю сетку дзеля кнігі. Сёння бізнес рухаецца ў бок кнігі, бо проста так ніхто ўкладваць свае грошы не стане. Адпаведна мы бачым: беларусы — нацыя, якая чытае, прычым перавага аддаецца менавіта папяровай (81,8 %), а не электроннай кнізе (12,1 %). Практычна ўсе апытаныя скептычна

паставіліся да меркавання, што электронная кніга ў будучыні выцесніць друкаваную. 62 % беларусаў перакананы, што гэтага не адбудзецца ніколі. 48,7 % нашых суайчыннікаў любяць набываць кнігі ў магазінах, бо іх можна ўзяць у рукі: пагартыць, паглядзець і такім чынам знайсці сваю, даўшы ацэнку афармленню вокладкі, зместу, якасці паперы і г. д. Толькі 29,6 % выкарыстоўваюць для набывання кнігі інтэрнэт.

— Выбары Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь — важная падзея для дзяржавы і грамадства...

— Любыя выбары, выбіраем мы дэпутата мясцовага Савета ці Прэзідэнта, гэта вельмі важны працэс для суверэннай дэмакратычнай дзяржавы. Калі мы лічым сябе грамадзянамі Рэспублікі Беларусь, то павінны браць актыўны ўдзел у будаўніцтве, развіцці нашай краіны. Выбары — адзін з прамых элементаў народнаўладдзя, і таму самае галоўнае, каб кожны грамадзянін Беларусі разумееў: у яго руках — будучыня нашай краіны. Да электаральных падзей варта ставіцца з усёй адказнасцю. Я з той катэгорыі людзей, хто лічыць: не павінна быць нават думкі, пайду я на выбары ці не. Адначасна, калі ты з'яўляешся грамадзянінам краіны, ты абавязаны прыйсці на выбарчы ўчастак. Гэта права і адначасова абавязак кожнага сумленнага чалавека.

Калі ў кагосьці па нейкіх прычынах не атрымліваецца выканаць свой грамадзянскі абавязак у дзень выбараў, гэта можна зрабіць датэрмінова. Сёння існуе шмат магчымасцей атрымаць інфармацыю пра выбарчы працэс ў нашай дзяржаве, фактычна ў краіне створаны ўсе ўмовы для таго, каб чалавек мог знайсці ўсю патрэбную інфармацыю, асэнсаваць яе і ўзяць у гэтым працэсе актыўны ўдзел. Мой пасыл да чытачоў «ЛіМа» такі ж, як да ўсіх беларусаў: не быць убаку, не быць абыякавымі да лёсу сваёй краіны, не лічыць, што ўсё і так адбудзецца без вас. Важны кожны голас грамадзяніна Рэспублікі Беларусь. Асабліва цяпер, калі мы бачым, што адбываецца вакол нашых граніц, калі туючы хоча, каб наша дзяржава паглыбілася ў бездань хаосу. Гэтага нельга дапусціць ні ў якім разе, таму толькі разам, ствараючы, клапацічыся пра будучыню, мы зможам зрабіць так, каб наша краіна была моцнай і квітнеючай. Вельмі шмат залежыць яшчэ і ад лідара, чалавека, які стаіць на чале дзяржавы па Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь, адказвае за нашу краіну. Гэты чалавек чакае падтрымкі. І менавіта яўка на выбарчы ўчасткі і ўдзел у выбарчай кампаніі і ёсць падтрымка лідара, яго ініцыятыў, курсу, які ўжо абраны. Канешне, гэта яшчэ і сігнал міжнароднай супольнасці, наколькі сёння беларусы з'яднаны і моцныя як нацыя, наколькі мы ўсе сёння клапацімся пра сваё заўтра. Калі беларусы пакажуць 26 студзеня сваё яднанне і выбіраць свайго Прэзідэнта, які будзе працаваць на наш дабрабыт і надалей, каб краіна развівалася і займала ганаровае месца ва ўсёй міжнароднай супольнасці, гэта будзе тым сігналам, які астудзіць гарачыя галовы за мяжой, прадухіліць нейкія неабдуманых дзеянняў ў дачыненні да нашай дзяржавы.

Канешне, выбары Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь — двойчы важная падзея, бо задача, якую мы перад сабой ставім, — падтрымаць моцнага кіраўніка, які, нягледзячы на вялікі знешні ціск, робіць усё магчымае на сёння крокі на карысць нашага грамадства дзеля нас, беларусаў.

**Гутарыла Ірына ПРЫМАК
Фота Інстэра ДРОБАВА**
Поўны тэкст інтэрв'ю чытайце на сайце zviazda.by

Усё засведчана радком...

Тым жнівеньскім вечарам мы даўгавата засядзелі ў кватэры Міколы Чарняўскага. Горад пачынаў ужо засынаць, пабег у дэпо апошні трамвай. Дамой можна было трапіць толькі на таксі. Мы і чакалі яго на плошчы Перамогі, і калі нарэшце дачакаліся, ён, Генадзь Кляўко, вельмі настойліва прапанаваў: «А паедзем да мяне на дачу. Я ўсё роўна заўтра павінен быць там. Паехалі — не пашкадуеш». Я пачаў вагацца. Усё ж не папярэдзіў сваіх. Тэлефонаў мабільных тады яшчэ не існавала, ды і пазнавата, і нечакана неяк. А ён настойваў. Зноў паўтарыў сваё «Не пашкадуеш». І я пагадзіўся. І не шкадую, нават сёння, больш як праз паўвека пасля таго.

Генадзь Кляўко.

Нядзе сярод ночы мы апынуліся на яго дачы бліз Рудзенска. Лецішча было маладое, яшчэ не абжытае, не раслі ніякія дрэвы, акрамя хіба кустоў. Усё пасаджанае яшчэ чакала росту і часу. Але свежае зялёна на маладой градзе ўжо адскочыла. На гэта я звярнуў увагу толькі раніцой. А самой начы і нікага сну ў нас таксама не было. Побач, амаль каля самых вокнаў, не спала чыгунка, цяжкавата грывелі начныя цягнікі, і на стале нашым прыемна падскоквалі чаркі.

О, як мы тады нагаварыліся! І спрачаліся, і згадвалі, і перабівалі адзін аднаго. Некалькі разоў спускаліся ў дачны скляпок, дзверы ў які адчыніліся проста з хаты. Там, як заўважыў я, гаспадаровых прыпасаў хапала не на адно застолле. Пачынаўся суботні дзень, і раніцой на ўсе галасы загаманілі дачнікі. А яны не церпяць тых, хто дарэмна марнуе час. І, каб не злаваць іх, падаліся мы ў гасці да шэфа Генадзя — галоўнага рэдактара часопіса «Вожык» Уладзіміра Корбана. Яго хага была непадалёку. Сам Генадзь працаваў тады ў часопісе адказным сакратаром.

Гаспадар сустракаў нас добра накрытым сталом. Там я ўпершыню бачыў, як плачуць байкары. Дагэтуль я думаў, што яны ўмеюць толькі смяяцца. Чалавек распавядаў пра сваё, балючае, і вочы ў яго былі такія, што заплакаць хацелася мне самому. Было ў нас потым нямала сустрэч, сумесных дарог, нават грыбных, а гэтая ў памяці нібыта сталася самай галоўнай, і яна змацавала наша далейшае сяброўства.

Тады я даведаўся, што на лецішчы гэтым Генадзь Кляўко пачувае сябе і надта ўтульна. Гэта былі яго родныя мясціны. Непадалёку адсюль у вёсцы Варонічы ён у 1932 годзе нарадзіўся, скончыў Рудзенскую дзесяцігодку. А потым, як і ў большасці з нас, быў філфак БДУ, а пазней праца ў газеце «Калгасная праўда», з якой перайшоў у часопіс «Вожык». Гэта амаль па суседстве, у адным будынку. Не ведаў я тады і нават не здагадваўся, што неўзабаве я і сам пабудую сабе дачную хату амаль побач, у Рудзенску. Але яго самога ўжо з намі не будзе. У жніўні 1979 года паэт раптоўна памёр. Ён так і не пабачыў кнігі свайго выбранага «Падкова над парогам», яна выйшла з друку неўзабаве пасля яго смерці.

У вершы, які даў назву кнізе, аўтар прызнаваўся: «Не веру, што шчасце прыносіць падкова». І далей даваў:

*А знойдзеш — прыбі
над парогам, каб помніў,
Што хтосьці твой блізкі
ў дарозе, не дома...*

Мне і сёння ўсё яшчэ здаецца, што ён, добры мой сябра, яшчэ ў дарозе. Заўсёды і гукаць яго хочацца з блізкіх і сумесных нашых дарог. Ён, здавалася, і народжаны для сяброўства, бо вельмі лёгка сыходзіўся з людзьмі, любіў іх уважыць і падтрымаць. Таму і сяброў у яго было больш, як у астатніх. Сціплы, нават ціхі па сваёй натуре, і ў паэзію Генадзь Кляўко ўваходзіў сціпла,

як уваходзяць у свежапрыбраную хату, баючыся парушыць яе ўсталяваны спаккой. Але пераступіўшы заветны парог айчынай паэтычнай хаты, адразу стаў яе звыклым і рулівым жыхаром. Не спяшаўся, быў ашчадны на слова, бо добра ведаў яму цану. Прызнаваўся сам: «Я на словы скупы, калі гэтыя словы // Толькі раз у жыцці гаварыць я павінен». Дбайны і шчыры гаспадар паэтычнай гасподы і сабе, і іншым жадаў толькі аднаго:

*Устань да сонца,
Хай само
Яно цябе сустрэне,
З ягоным
Звяжуцца ў вязьмо
І дня твайго праменні.*

Устаць да сонца, не праспаць самых дарагіх хвілін — зусім не адвольная дэкларацыя, гэта стала добрым сялянскім абавязкам і было ўсвядомлена яшчэ ў дзяцінстве і асэнсавана крыху пазней, калі ён думаў пра родную маці, а думалася пра ўсіх матуль на свеце: «Раней, чым устане сонца, падорыць святло і цяпло нам, устаюць ва ўсім свеце маці, каб агонь распаліць...»

У яго, як і ў яго равеснікаў, было нялёгкае ваеннае дзяцінства. Я крыху пазней даведаўся, што дзіцячыя гады Генадзя Кляўко жыццё прапала ў маіх Стоўбцах, дзе да вайны працаваў бацька паэта. Памятаю, калі аднойчы пісьменніцкім гуртам мы завіталі ў Стоўбцы, Генадзь так расхвалываўся, нібыта здарылася штосьці незвычайнае. Можна, не кожны з нас заўважыў гэта, але паэт тут жа прапанаваў: «А пойдзем, я пакажу вам, дзе мы жылі да вайны». Ад Дома культуры, дзе спыніўся наш аўтобус, мы прайшлі да сквера ў цэнтры гарадка, а там за ім, пры самым беразе Нёмана, убачылі і невысокі дом пры старым ужо садзе. Само па сабе адпала і маё пытанне, якое даўно ўжо непакоіла. Карцела запытацца, чаму нідзе ў яго кнігах няма вершаў пра Стоўбцы.

Але звернемся да ўспаміну самога паэта: «Тут зранку 22 чэрвеня сорак першага года "месершміты" пачалі ставіць крыжы на маленстве маім і маіх аднагодкаў: каму навечна абарвалі жыццё, а каму наканавалі прайсці праз пекла вайны. Мы з маці ў час пакінулі хату, каб уцякаць на ўсход: ад прамога пападання снарада ад яе застаўся толькі ўспамін». Нанова адбудаваны дом усё ж вярнуўся ў свой двор і сад:

*Я прыйшоў у той дом,
Дзе гарачыя пахнуць аладкі,
Я прыйшоў у той дом —
Захацелася матчынай ласкі.*

*Зараз боязна мне
Пакідаць гэты дом на хвіліну:
Я калісьці у ім
Назаўсёды дзяцінства пакінуў.*

*Толькі выйду на шлях,
Азірнаю з узгорка —
Над садам
Ён ізноў запалае,
Разбіты варожым снарадам.*

Дык ёсць жа, аказваецца, вершы пра Стоўбцы. І гэты, што адшукаўся ў кнізе «Сто крокаў», пра наш наднёманскі гарадок таго далёкага ваеннага часу. Многія, мабыць, самыя ўражальныя вершы Генадзя Кляўко — вынік яго доўгага роздуму пра дзяцінства, пра ўсё, што звязана з ім. Калі б не было ўспамінаў, наўрад ці з'явіліся б вершы «Хлеб», «Пастукаю ў акно», «Каменныя слоўнікі», «Вы са мной», «Жальба дзяцей спаленай вёскі». У паэта невыпадкова шмат радкоў пра хлеб, і прытым такіх, якія адразу западаюць у сэрца і, можа, не столькі выклікаюць у ім шкадаванне, а змушаюць сур'ёзна задумацца і пра сваё, і пра чужое, і пра агульначалавечае. Верш «Хлеб» пачынаецца з вобраза, які нібыта застывае ў тваіх вачах і доўга трывожыць сэрца: «Вялікія вочы — па бохану у людзей галодных». Уражвае, яшчэ больш трывожна гучыць і канцоўка яго:

*Я ехаў нядаўна ў трамваі.
Разаварыліся дзве дзюжыны:
— Дзе ты працуеш?
— На хлебавазодзе.
— Падбааецца хлеб пяхы?
— Ат, няхай яго ліха...*

*Як мне хацелася крыкнуць:
— Не крыўдзіце хлеб, ён — жывы!*

Так, хлеб — жывы. У паэме «Плуг» ён прыходзіць да нас то ў вобразе басановага хлапчука, то ў вобразе партызана, то ў светлым вобразе самой Перамогі. І ўсё гэта збіта і звязана вязьмом любові ў адзін тутгі сноп, назва якому — «жыццё». І з гэтай паэмы, і з кожнай яго кнігі паўстае нарэшце адзіны вобраз — Чалавека...

Перагортваю кнігі паэзіі Генадзя Кляўко, якія захоўваюцца ў маёй хатняй бібліятэцы: «Абветраныя далягляды» (1962), «Сто крокаў» (1967), «Прыстань» (1974), «Плуг» (1978), «Вязьмо» (1984). На старонках засталіся і даўнія сляды майго чытання, нейкія паметы, падкрэсліванні. Сёння мне і самі назвы падказваюць, што быў ён паэт з надта сялянскай душой, шчыра ўлюбёны ў саму зямлю, у людзей, якія працу чалавека лічаць найвышэйшаю ад усіх жыццёвых навук. Падкупляла ў яго характары сціпласць і протасць, нават яго ціхасць. Адсюль, напэўна, ідзе і роўнасць ды пранікнёнасць яго паэтычнага голасу.

Ды і мы часта не здагадваемся, колькі балючага, неадназначнага, часам выбуховага хаваецца за чалавечай протасцю і ціхасцю. Гэтага не відаць і ў так званым падтэксце. Але змест яго вершаў мне заўсёды падказвае, што не было, не існавала для паэта і чалавека Генадзя Кляўко нейкіх жыццёвых дробязей. Для кагосьці сляза чалавечая — усяго нязначна кропля. І толькі паэт можа сцвердзіць вам, што гэта зусім не так. З драбніц, кропель, крошак вырастае веліч чалавека. Людскасць у чалавеку, якая сама па сабе заслугоўвае ўсялякай хвалы, трэба ўмець заўважаць. А галоўнае, каб яна была ў самім табе. І гэта ўсё цёплым матывам прасочваецца пры перачытванні вершаў Генадзя Кляўко. Я зусім не даледчык яго паэзіі, але ўсё гэта адчуваю. Вось і чалавек, падкошаны ўдарам перуна, у апошнюю сваю хвіліну хапаецца за думку: «А як жа людзі?» («Добры чалавек»). Не за жыццё сваё ў адчаі хапаецца герой верша, а чамусьці — за сумленне. А яно раўназначнае жыццю.

Вершы паэта высвечаны знутры самым сардэчным пачуццём дабыні, заўсёднай усхвалыванасцю самой душы і яе чуйнасцю найперш. Усяго гэтага так шмат, і ўсё яно нястрымнае і адчуальнае,

а таму і заўважнае. Хоць самога паэта можна прылічыць да тых, каго мы часам называем незаўважанымі. Так звычайна кажуць пра тых, пра каго амаль зусім не пішуць, не хваляць крытыкі, але хто варты таго. Пытанне, што тычыцца ўвагі да паэта, — даволі далікатнае.

Я прадчуваю думку самога Генадзя Кляўко наконт гэтага. Гучала б яна прыкладна так: «Не так важна, што пішуць і ці пішуць наогул пра цябе — куды важней тое, што пішаш ты сам». Пра важкасць і значнасць напісанага ім сведчаць і тры яго паэмы «Прыстань», «Плуг» і «Сем песень». Апошнія дзве нібы напісаны на адным дыханні. Яны і ўнутраным сваім хваляваннем ды роздумам нібыта пераклікаюцца паміж сабой. Той факт, што Генадзь Кляўко доўгі час не мог падступіцца да жанру паэмы, таксама гаворыць сам за сябе. Паэт быццам адпрацоўваў хаду і дыханне на не заўсёды гладкай і роўнай дарозе паэзіі. Трэба было ахвярна пазбаўляцца і ад неабавязковага, лёгка-захалляльнага, да чаго паэтаў часта схіляе іх прыроджаная назіральнасць, праз якую, бывае, траціцца і мера самога адбору мастацкіх прыёмаў і сродкаў.

У звароце да паэмы творца беспамылкова засяродзіўся на магічнай сіле паэтычнага вобраза, на яго асацыятыўным разгортванні ў малюнак, ды і само сабой — на думцы. Нешта праглядваецца тут нібыта і з вопыту Анатоля Вялюгіна. Магчыма, і не абышлося без нейкай падказкі майстра. Аднак нідзе не бачыцца адступлення ад сябе самога, даўно ўсталяванага і сцверджанага ўласнага творчашукання і самаадкрыцця. Адчуваецца тут і тая даўняя аўтарская засярога сябе ад узвычывання ўсяго яшчэ маласпазнанага, каб не залічыць у якасці першаадкрыцця ўжо даўно адкрытае. І няхай няма тут адзінага стрыжня, тры паэмы чытаюцца як адзіны трыпціч. Цяжка сказаць толькі, як яно было ў задуме.

У апошнія гады свайго жыцця, калі і былі напісаны вышэйназваныя паэмы, Генадзь Кляўко працаваў намеснікам галоўнага рэдактара часопіса «Польмя». А папярэдняя праца ў часопісе «Вожык» была для яго таксама плённай. Пра тое сведчаць тры кнігі гумарыстычных вершаў і мініяцюр: «Лайдак і кнопкі», «Каб не сурочылі» і «Што праўда, то не грэх».

Знайшоўся ў паэта час і на дзіцячыя творы, што склалі кнігу «Першы салют» (1964). Але шмат сваіх сіл аддаваў перакладам. Гэтак і пасябраваў ён з Паўднёвай Асеціяй. Вынікам таго шчырага сяброўства стала кніга паэзіі Паўднёвай Асеціі «Трубіць алень» (1975) ды яшчэ вершаваны цыкл «Асецінскія сустрэчы» ў кнізе «Падкова над парогам». І як шчырае прызнанне паэта ў сваёй любові да блізкага яго сэрцу краю гучаць для нас гэтыя вось радкі:

*Калі ў дарозе азалею —
Цхінвалі ўспомні і сяброў.
Цяпло нябачнае сагрэе —
Яно ў маю ўлілося кроў.*

Пры жыцці ён лічыўся вялікім прыродалюбам, заядлым грыбніком ды і вандроўнікам. Вандроўніцкую душу лепш за ўсё пазнаеш каля начнога вогнішча. Наша начное вогнішча вераснёвай ноччу 1975 года не шкадавала свайго жару да самай раніцы ў маім пушчанска-вясковым дварышчы. Мы яшчэ і яшчэ падкідалі ў яго суснянку. Хораша перамірваліся і перашэптваліся ў небе зоры. І я бачыў, як у вачах яго двума промнямі адсвечваюцца дзве плыні, і Пцічы, і Нёмана, блізкіх і родных нам рэк. Так яно дзвюма плынямі і ўвайшло, і засталася ў душы назаўсёды. Усё гэта, уважліва чытаючы, можна адчуць у яго радках. Усё ягонае, самае дарагое, аднойчы убачанае вачыма, засведчана яго радком і сцверджана самой душою.

Казімір КАМЕЙША

Вецер, або Імкненне да раўнавагі

Адзінаццаты нумар часопіса вылучаецца з шэрагу папярэдніх асаблівай анапоўненасцю архіўна-мемарыяльнай літаратурнай часткі. Лістапад — месяц, калі нарадзілася і пакінула гэты свет Яўгенія Янішчыц, калі мы адзначаем 125-годдзе з дня нараджэння Міхася Лынькова.

Нязменнымі застаюцца рубрыкі з сучаснымі мастацкімі творами. Нумар знаёміць з паэзіяй Ірыны Радзіхоўскай, Васіля Барысюка, Навума Гальпяровіча, Паліны Корневай, Дар'і Палішчук, Капы Падвіцкай, Галіны Пярун і Яўгена Хвалькова. Проза прадстаўлена імёнамі Алеся Вешторта, Таццяны Цвірко і Зінаіды Дудзюк. Мяркую, пастаянны чытач «Маладосці» заўважыў доўгую адсутнасць матэрыялаў даследчыка Міколы Труса — нарэшце выйшаў вялікі артыкул — плён глыбокіх росшукаў, прысвечаны ўзаемаадносіннам Якуба Коласа і Аляксандры Рамановіч (Зотавай). Ксенія Зарэцкая пагутарыла з музыканткай YUKA, а тэатральны агляд прысвечаны пастаноўцы «Русалка» Гомельскага гарадскога маладзёжнага тэатра. Традыцыйная рубрыка-апытанка, што не пазначаецца ў змесце, «Любімыя кнігі майго юнацтва» напоўнілася адказамі Арсеня Гранаўскага і Рамана Чыліка.

Галоўнае слова паэтаў нумара — «вецер».

Вершы віцебскай паэтэсы Ірыны Радзіхоўскай з нізкі «Ноты гукаў ляцяць над экватарам» натхнёны прыроднымі стыхіямі, якія ставяць у залежнасць ад сябе ўсіх жывых істот. Так назірае паэтэса за зменамі ў прыродзе, звязанымі з парамі года, напрыклад, адлётам птушак у вырай:

*Птушкі хацелі б застацца,
Сэрцам да дому прыкуты.
Восень — штурхаванне пакута:
Мусяць ляцець. Адрывацца.*

«Восень»

Перамяшчаем з поўначы на поўдзень Беларусі, на Брэшчыну, чытаем творы Васіля Барысюка. І тут сумна-халодныя карціны беларускай шэрані, плаўнага пераходу ад восені да няпэўнай зімы. Загалоўны верш нізкі апавядае пра, так бы мовіць, рэтрансляцыю самоты ў свеце:

*Але ж,
можа, і тыя,
каму весялей,
паразумеўшы,
сплавяць яе
каму-небудзь далей,
адкуль не прыходзяць
ні людзі, ні словы, ні рэчы,
ні на досвітку,
ні апоўначы, ні пад вечар,
адно мітуслівы вецер
даносіць халодныя пахі
таго, што не ведаюць дзеці
і з крылля ў палёце
страшаюць птахі.*

«Самота прыходзіць апоўначы»

Вершаваная падборка «На восеньскіх вятрах» адкрываецца творами інтымнай лірыкі адной з частых аўтараў «Маладосці» Паліны Корневай — «Чаканне»:

*Новага дня насланніца,
Сон твой расквечу, як маем.
Мы сустрэнемся зноўку, і раницай
Ветрам табе адгукнецца: «Кахаю...»*

Дар'я Палішчук дэбютуе з вершамі ўрбаністычнай тэматыкі, Галіна Пярун прапанавала восеньскі пейзаж. Капа Падвіцкая разважае аб значэнні паэзіі:

*Увосень паэзія робіцца ўсё наўкол:
Радок, дзе дзеткі ідуць са школ,
Страфа пра апошнія летнія кветкі,
Холад, спакой, боль.*

*Грудныя клеткі,
Што ўначы надуваюцца праз паветра
І кранаюць столь.*

Разнастайнасці надае Яўген Хвалькоў сваімі «Восеньскімі хайку» з родным каларытам, напрыклад, з увагай да гадавога кола працы на зямлі:

*Садавіна саспела.
Яблыкі, грушы, вішні
кажуць: «Адпачні, чалавек».*

Ведаючы, які склаўся для беларускай літаратуры лістапад 2024 года, я пагаджаюся з шанойным Навумам Гальпяровічам і загалоўкам нізкі — «Я хачу, каб любілі паэтаў...». Скажу банальную і паўтораную мільён разоў рэч: варта быць уважлівым адно да аднаго — іншага шану не будзе. Жыццё пасля смерці ёсць, але яно застаецца жывым. І адзінае, што можна рабіць пасля — несці памяць. А падтрымліваць трэба толькі на гэтым свеце: «Калі ласка, любіце паэтаў // І тады, калі побач яны».

Сем вершаў полацкага пісьменніка — дэкларацыя няспыннага спасціжэння сябе і свету, сябе ў свеце, будовы таго, што робіць існаванне жыццём, напоўненым галоўным для чалавека. Найперш бачацца каштоўнымі для паэта маці і Радзіма, гэтыя паняцці, здаецца, вольсь збяруцца ў адно цэлае:

*Мацярык — ад слова «маці».
Я згадаю горад мой,
Як пльыло святло на хаце
Яе ўсмешкі маладой.*

*І пяшчоты светлай поўны,
Назаўсёды я збярог
Тую ўсмешку, родны Полацк,
Скрыжаванне ўсіх дарог.*

*І таго вяртанне слова,
Што імкнулася праз сны
Да святой мацярыковай
Плыні велічнай Дзвіны.*

«Мацярык — ад слова «маці»...»

Калі вы чыталі прозу Навума Гальпяровіча, то памятаеце, якой цэльнай поўняцца яго гісторыі пра родны горад, сям'ю, і канешне, пра сяброў і паплечнікаў. Не абыходзіць іх увагай аўтар і ў актуальнай нізцы:

*Быццам з вечнасцю дзіўная павязь
Кожны крок, кожны ўздых, кожны лёс,
І складзецца дзівосны апавед
З расставанняў, усмешак і слёз.*

*І, як толькі прымружу навекі,
Бачу: кроцаць са мной праз вякі
Грамадзяне мае, чалавекі,
Дарагія мае землякі.*

«На вакзалах,
на тлумных прыпынках...»

Проза Алеся Вешторта з'яўляецца ў часопісе не ўпершыню. Гэтым разам публікуецца апавяданне «Пленэр». У якасці эпіграфа аўтар выкарыстоўвае цытату з авангарднага рамана «Ferdurdurke» Вігальда Гамбровіча, што настройвае на адпаведны лад. Галоўны герой выязджае на пленэр нейкім спецыяльным аўтобусам, раскладам якога кіруе Настаўніца — у творы будуць персанажы і з'явы, за якіх/за якія, быццам, павінны гаварыць іх імёны — і ў прыватнасці, і абгульнена — напісаная з вялікай літары (рацыянальная сістэма іх засталася для мяне загадкай, аднак іх прысутнасць прымушае спыніцца і ўкласці свой сэнс у кожнае вылучанае слова): Настаўніца, Жанчына, Студэнтка, Сталасць, Маладосць і іншыя. Зрэшты, такі прыём ёсць

ва «Улісе» згаданага ў апавяданні Джэймса Джойса. Сярод уласных імёнаў персанажаў сустранем хіба сябра галоўнага героя Змітра. Складана прывязвацца да пэўных часавых межаў у творы, варта пашукаць, што нас павінна «заякарыць» у часе? Можа быць, кнігі: «Дастаеўскі ці Джойс, ці, мабыць, нават Шамякін?» — і мы ўжо недзе пасля 1990-х, бачым выраз кшталту «рофл» — апынаемся недзе пасля 2015-га. Дзіўныя метамарфозы адбываюцца з галоўным героем — некалькі разоў збіваецца яго ўзрастаючая ідэнтычнасць, якая адчувальна залежыць ад таго, побач з кім той знаходзіцца. Падкрэсліваецца і адсутнасць жадання ў чалавека «паміж сном і явай» прымаць нейкія рашэнні — ланцужок падзей бачыцца выпадковым і непрадказальным. І ў гэтым ёсць свой шарм. На мой погляд, у апавяданні выразна прачытаецца пытанне аб каштоўнасці мастацкага твора.

Цікава, што ў тэксце людская маса, быццам, патрабуе нейкага разумнага ўпарадкавання, напрыклад:

*«А сам вольнай рукою яго за плячо
прыхапіў і адчуваю, як Параслабела,
разбураюцца пачала, бо як бы і трое нас
ужо, а ўтраіх Пару не скласці.*

— А жонка твая, каб не сумавала, няхай
вось з... ну, вось з гэтай няхай пабудзе.

І ў той самы момант з Пары выслізуў
ды да жонкі Жанчыну падчапіў».

Два апавядання Таццяны Цвірко кантрастуюць з папярэднім празаічным творами нумара. Рэалістычныя, прысвечаныя лёсам жанчын, яны нясуць у сабе вялікую надзею. Прамаляваныя ў дэталях сітуацыі бачацца знаёмымі і трывіяльнымі, тым не менш, не пазбаўленымі мастацкага абагульнення. Менавіта ўвасабленне такіх «звычайных» жыццёвых гісторыяў выводзіць з ценю праблемы ў адносінах, без залішняга маралізатарства, з апірышчам на пачуццёвую сферу, на чалавечнасць.

«Хваліцца можна перамогаю над
ворагам, а не над сваім братам». Проза лістападаўскай «Маладосці» працягваецца часткамі 28—41 рамана Зінаіды Дудзюк «Кошт волі» (папярэднія змешчаны ў №№ 9, 10 за 2024 год). Гэтым разам дзеянне разгортваецца вакол двара конунга Даніі, Англіі і Нарвегіі, пры якім знаходзіцца Готшалк.

«Пакінутыя ў мяне газеты з ягоньмі
вершамі праналі ў часе вайны. Сшыткі
з ягонай паэзіяй зачыталі добрыя
людзі; з тойсай пачкі ягоных лістоў
да мяне ад 1907 да 1917 года асталіся
толькі два, ды 3 адкрыткі». Калі агле-
дзець бібліятэчныя паліцы, дзе змяшча-
юцца кнігі, прысвечаныя Якубу Коласу,
можа падацца, што ўсё ўжо даследава-
на да нас. Літаратуразнаўца, кандыдат
філалагічных навук Мікола Трус у чар-
говай «Музейнай гасцеўні» аспрэчвае
маё папярэдняе выказванне ў арты-
куле ««Прыяцельскае пачуццё...»: Аляк-
сандра Рамановіч (Зотава) і Якуб Колас».

Матэрыялы, сабраныя ў разнастайных
навуковых выданнях, а што яшчэ важ-
ней — у архівах і музеях, аналітычна
раскрываюць таямніцы ўзаемаадносін
віленскай настаўніцы і найбуйнейша-
га беларускага пісьменніка, навукоўца
і грамадскага дзеяча ўсіх часоў (выба-
чайце за штампы, але як інакш сказаць
пра Коласа?!). Тэкст багата аздоблены
ілюстрацыямі — копіямі архіўных даку-
ментаў і фотаздымкаў.

«...Неабходны гістарычна і апраўда-
ны псіхалагічна-тэрапеўтычны эффект
для народных мас». Працяг літарату-
разнаўчых штудый змяшчаецца і ў «Лю-
стэрку лёсу» — Ігар Шаладонаў разгля-
дае аповесць Міхася Лынькова «Мікол-
ка-паравоз» у якасці ўзорнага твора са-
цыялістычнага рэалізму.

«...Ад свету Цёткі і Сафо, Ад свету
Ахматавай і Цыятаевай». Рубрыка
«Асоба» прысвечана Яўгенію Яніш-
чыц. Складзеная яна з незвычайна
цёплых і шчырых сяброўскіх успамінаў
Валерыя Дубоўскага, напрыклад, мож-
на знайсці такую характэрную заўвагу
ў тэксце: «Яна была як ціхі цень у сонеч-
ны летні дзень». У працяг размовы пра
Палескую ластаўку — своеасаблівае
прысвячэнне ў прысвячэнні — матэры-
ял Тамары Аўсяннікавай, у якім раз-
глядаецца верш «Сустрэча на Паркавай
магістралі» (пазначана: «я атрымала ад
Анатоля Вярцінскага замест успамінаў
пра Яўгенію Янішчыц»).

«Мы жывём у надзвычай цікавы час —
час вялікіх і абмежаваных магчымас-
цей». Ксенія Зарэцкая пагутарыла з бела-
рускай музыканткай YUKA. Мяркую,
усе, хто хоча займацца музычнай твор-
часцю, змогуць шмат даведацца пра ме-
ханізмы ўнутранай кухні, якія тычацца
не толькі якасці выканання (а ў наш час
высокая якасць і мастацкая вартасць
твора далёка не заўсёды будзе гаран-
тыяй папулярнасці), але і прасоўвання
свайго асабістага брэнду. Звярніце ўвагу
на QR-коды ў матэрыяле — праз іх мож-
на пазнаёміцца з музыкай YUKA.

«Калі вырашылі факусавацца на эстэ-
тыцы — трэба ісці да канца». Ясенія
Аляксеева ў рубрыцы «Мастацтва» агля-
дае спектакль-фантазмагорыю «Русал-
ка» рэжысёра-пастаноўшчыка Таццяны
Самбук паводле п'есы А. С. Пушкіна
з рэпертуару Гомельскага гарадскога ма-
ладзёжнага тэатра.

Адзінаццатая «Маладосць» анансуе
публікацыю на першае паўгоддзе наступ-
нага года. Сярод маладых пісьменні-
каў — Вікторыя Сінюк, Іван Мелаў, Ан-
дрэй Дарожкін, Цімафей Савянок, Палі-
на Корнева і іншыя; «дарослую» літа-
ратуру прадставяць Людміла Рублеўская,
Сяргей Белаар, Навум Гальпяровіч, Тац-
цяна Дземідовіч, Віктар Гардзей, Васіль
Зуёнак, Віктар Шніп, Васіль Барысюк і
яшчэ шмат знакамітых празаікаў і паэ-
таў. Апрача таго, 2025-ы год — юбілей-
ны для некалькіх пісьменнікаў, таму
ў найбліжэйшы час з'явіцца і свежыя
матэрыялы-даследаванні, прысвечаныя
постацям Івана Навуменкі, Уладзіміра
Караткевіча і Ніла Гілевіча. Пастаянная
рубрыка перакладаў на беларускую мову
сусветнай класікі прадставіць творы
Луізы Олкат і Фрэнсіса Скота Фіцджэ-
ральда. Неўзабаве чакаюцца інтэрв'ю
з кампазітарам Антонам Смаленскім
і са скульптарам Янам Басалыгам. Аса-
біста я люблю «Круглыя сталы» ў часо-
пісе, бо яны ўздываюць самыя жывыя
пытанні сучаснай творчай прасторы
і медыясферы, збіраюць экспертаў (ча-
сам і з супрацьлеглымі меркаваннямі)
і не даюць страціць сувязь з рэчаіснас-
цю, захаваць крытычны погляд на пэў-
ныя з'явы. Нязменная ў змесце зной-
дзецца месца для рэцэнзій на сучасную
літаратуру і тэатральныя пастаноўкі
і калонак пастаянных аўтараў, а таксама
для маладосцеўскіх «першыняў» — пе-
раможцаў рэспубліканскага літаратур-
нага конкурсу «БрамаМар».

Кацярына ЦІМАНОВІЧ

Ацаленне дабрынёй

Колькі трэба вынесці чалавечай, каб не ачарсвецць душой, не зрабіцца чалавеканенавіснікам, не азлобіцца на ўсё свет? Хто вінаваты ў тым, што людзі вырастаюць абыякавымі да жыцця? Якія рычагі неабходна ўключыць, якія метады і спосабы дзеяння абраць, каб выратаваць нашых дзяцей з тых жыццёвых пуцяў, у якія яны часам трапляюць яшчэ ў раннім дзяцінстве?

На гэтыя пытанні дае адказ кніга Тамары Кавальчук «Добрае сэрца». Зборнік выйшаў напрыканцы жніўня ў Выдавецкім доме «Звязда». Трынаццаць апавяданняў, на першы погляд, не звязаны між сабою тэматычна. Але іх аб'ядноўвае ідэя выхавання ці нават уравання дабрынёй.

Кожнае апавяданне — маленькі эпизод з жыцця дзяцей. Сюжэты захапляюць з першых радкоў. І простыя абставіны ці акалічнасці раптоўна абарочваюцца глыбокай праблемай і зусім нечаканым яе рашэннем. Так, у апавяданні «Сябры» Мікіта зацікавіўся пытаннем: як гэта птушкі могуць сядзець на электрычных правадах і ток іх не заб'е? Хлопчык падумаў пра тое, каб і самому паспрабаваць залезці на правады, пакуль не згледзеў, як падчас дажджу мокрая птушачка хаваюцца пад стрэхі дамоў і дрыжаць ад холаду і страху. Зразумеў, як яму пашанцавала нарадзіцца чалавекам, мець дом, сям'ю і вырашыў дапамагчы птушкам, а не аддавацца дарэмным мроям.

Краявіды, на фоне якіх адбываюцца падзеі, уражваюць падабенствам з рэальнымі мясцінамі. Карціны прыроды часта з'яўляюцца псіхалагічным фонам, які ўзмацняе думкі, пачуцці, мары героя-дзіцяці. Калі казаць пра стыль і мову, то апавяданні напісаны прафесійна, на ўсіх законах праявіліся жанру для дзяцей і падлеткаў: лаканічна, яскрава, пераканаўча, лагічна.

У апавяданні «Сірата» абураюць паводзіны цёткі Норы, якая ўзяла на выхаванне ў сваю сям'ю хлопчыка Толіка, сына сваёй загінулай сястры. З аднаго боку, добры ўчынак, а з іншага... Жанчына так ставілася да хлопчыка, што ворагу не пажадаеш. Вось і задумваешся: а ці могуць быць вінаватыя дзеці? Што яны імкнуцца сказаць сваімі кепскімі ўчынкамі? Чаму яны паводзяць сябе не так, як хочацца дарослым? Добра, калі старэйшае пакаленне разумее і прызнае свае памылкі своечасова.

У некаторых апавяданнях праглядаюцца абставіны цяжкага дзяцінства аўтара. Лізачка з твора «Пірожныя з пахам ваніліну» рэальна спісана з малой Тамарачкі, якая ў дзяцінстве цяжка захварэла, доўга не магла стаць на ножкі. І каб не новая выхавальніца, якая з'явілася ў санаторыі, дзе знаходзілася дзяўчынка, Лізачка так бы і засталася маўклівай, хвора і самотнай на ўсё жыццё.

Усхвалявала і гісторыя дзяўчынкі ў апавяданні «Холад блакаднага Ленінграда». Як жа праўдзіва, псіхалагічна тонка перадае пісьменніца фізічны і душэўны стан маленькай жыхаркі ваеннага горада. Памерлі ад голаду і холаду мама, бабуля і сястрычка. У кватэры не засталася нічога, чым можна распаліць

грубку і хоць крыху сагрэцца. Тады дзяўчо рашаецца на апошняе — здымае сваё худзенькае паліто і адпраўляе ў печ. Проста і так выразна, ясна, без шматлікіх слоў павучання даводзіць аўтар думку аб недапушчальнасці вайны і пакут. А сёння гэта надзвычай актуальная тэма.

Не менш цікавымі з'яўляюцца апавяданні «Саджанцы», «Крыўда», «Я з табой», «Навагодняе шчасце», «Свой хлопец», «Атрад Васкі Гусева», «Сталіна», «Не аддам», «Кашалёк». Яны садзейнічаюць пашырэнню кругагляду, выхаванню міласэрнасці, любові да чалавека і Радзімы, да ўсяго жывога на зямлі. Дарэчы, сюжэты ўсіх апавяданняў, за выключэннем «Холад блакаднага Ленінграда», маюць добры фінал. Як у казках. А хіба дзеці не павінны жыць у казцы, хіба не павінна ўсё заканчвацца добра?

Краявіды, на фоне якіх адбываюцца падзеі, уражваюць падабенствам з рэальнымі мясцінамі. Карціны прыроды часта з'яўляюцца псіхалагічным фонам, які ўзмацняе думкі, пачуцці, мары героя-дзіцяці. Калі казаць пра стыль і мову, то апавяданні напісаны прафесійна, на ўсіх законах праявіліся жанру для дзяцей і падлеткаў: лаканічна, яскрава, пераканаўча, лагічна. Хаця можна рэкамендаваць кнігу не толькі дзецям сярэдняга школьнага ўзросту, але і бацькам, выхавальнікам, настаўнікам, усім, хто працуе або збіраецца працаваць з дзецьмі і падлеткамі. Гэтая кніга многаму навучыць, шмат што падкажа.

Калі чытаеш кнігу апавяданняў Тамары Васільеўны Кавальчук «Добрае сэрца», на думку прыходзіць вядомыя сцвярджэнні і выразы, выказаныя ў свой час вялікімі і не надта педагогамі і пісьменнікамі. Ніколі не пагаджалася з Фёдарам Дастаеўскім на конт таго, што прыгажосць выратуе свет. Не, свет уратуецца толькі дабрынёй. Бо што з тае прыгажосці, калі сэрца чэрствае і пустое? Затое цалкам пагаджаюся з выразам: сэрца ацяляецца сэрцам. Калі яно добрае і зоркае. Кніга Тамары Кавальчук пра выхаванне дабрыні як панацэі для вырашэння многіх педагогічных і сямейных праблем у сучасным грамадстве. Яна не проста пра гэта гаворыць, яна гэта прапаведуе.

Людміла КЕБІЧ

Хто жыве ў кішэні?

«Бардаклюшы» — гэта сапраўдная знаходка для ўсіх, хто любіць гісторыі пра прыгоды і сяброўства, што распаўсюджваюцца з гумарам. Аўтар стварае яркі свет, у якім пераплятаюцца несправядлівыя падзеі і лёгкая камедыяная атмасфера, што не можа пакінуць чытача абыякавым.

Уцэнтры апавядання — хлопчык Савелій і бардаклюшы (маленькія істоты, што жывуць у кішэнях старой кашулі і здольны прыносіць хаос у любое месца) Гульчэ і Бурчун. Іх знаёмства пачынаецца з таго, што Савелій выпадкова знаходзіць незвычайных стварэнняў. Бардаклюшы давяраюць хлопчыку сваю таямніцу: калісьці яны сябравалі з яго дзядулем Паўло Арыстархавічам. У доказ сваіх слоў яны паказваюць Савелію кнігу, схаваную ў шуфлядцы, і пакінутае дзедом пісьмо-запавет. З гэтага і пачынаюцца галоўныя прыгоды герояў у няспынным хаосе.

Але хаос — гэта не проста стыль жыцця галоўных герояў, гэта спосаб пераадолення цяжкасці і знаходзіць выхад з любых сітуацый. Калі ўсё, здаецца, рухаецца не ў той бок, Савелій і яго сябры здольны змяніць гэта. Відавочна, не ўсё атрымліваецца з першага разу, але героі захоўваюць пазітыўны настрой. Сам Савелій гаворыць: «Ніхто не загінуў, усе жывыя і здаровыя!», робячы акцэнт на тым, што, нават калі жыццё здаецца бязладным, ёсць шанец усё змяніць.

Цікава назіраць за ўзаемаадносінамі дзеда і ўнука. Тут чытач убачыць падтрымку, паразуменне і шчырыя размовы. Паўло Арыстархавіч час ад часу трапляе ў камічныя сітуацыі. Але заўсёды падтрымае свайго ўнука ў самыя нечаканыя моманты. Савелій з яго маленькім светам і вялікімі праблемамі бачыць у дзядулі і настаўніку, і дарадцу, і сябра, які заўсёды гатовы дапамагчы.

Істотным складнікам кнігі з'яўляюцца не толькі гумар і прыгоды, але і гуманістычная аснова. Дзеці,

нягледзячы на ўсе свае недахопы, вучацца дапамагаць адно аднаму.

Вопыт герояў паказвае, што сапраўдныя каштоўнасці хаваюцца ў простых рэчах. Сяброўства, узаемадапамога і шчырасць — вось што рэальна мае значэнне.

Алеся ГУСАРЭВІЧ

Чытацкі дзённік
Навума Гальпяровіча

Евангелле ад Караткевіча

І па сённяшні дзень творчасць Караткевіча асацыіруецца для многіх з летуценнасцю і рамантызмам, высокай трапяткой любоўю да роднага краю, нашай мовы і гісторыі. І гэта так. Але для мяне ён яшчэ і глыбокі філосаф, мыслер і празорлівец.

Ярка гэта праявілася ў рамане «Хрыстос прыязміўся ў Гародні». Адзін радок у летапісе пра з'яўленне ў эпоху сярэднявечча беларускага лжэхрыста натхніў яго на сапраўдную эпапею пра той час, пра вернасць і здраду, пра веру і бязвер'е, праўду і ману.

Спачатку і сам аўтар, напэўна, думаў стварыць народную камедыю, фарс, але, як і бывае ў вялікіх творцаў, напісанае набыло больш аб'ёмнае, больш глыбокае гучанне.

Мне гэты цудоўны твор нагадаў біблейскія прытчы, нягледзячы на своеасаблівае, уяўную прастасць апавядання. Нездарма сам Уладзімір Караткевіч паставіў падзаглавак «Евангелле ад Іуды». Дарэчы, у рамане Іуда ледзь не адзіны, хто ні ў чым не здрадзіў Хрысту. Гэта пра тое, як высокае пачуццё нават з былога махляра робіць чалавека.

«Раз ужо я з'явіўся на зямлю — я стану тут. Біцца буду не на жыццё, а на смерць. Казаць буду пра тое, што ёсць Чалавек і якое месца яго на Зямлі і ў Сусвеце, дзе пэўна ёсць шчаслівейшыя. Пра Мужнасць, пра Здзек, пра Веды, пра Даблесць казаць буду...»

...Цяпер яму трэба было ведаць гэта. Ён быў — Хрыстос. І адсюль ён павінен быў чэрпаць нормы сваіх паводзін. І тут ён павінен быў знайсці ісціну, бо нязведанасць мучыла яго. Ісціну, агульную для ўсіх людзей і народаў гэтай цвердзі...»

І яшчэ. Ён адчуў сябе беларусам: «Я — тутэйшы. Я — беларус. Няма дзеля мяне даражэйшай зямлі, і тут я памру».

Высокім сімвалізмам пазначаны апошнія старонкі твора:

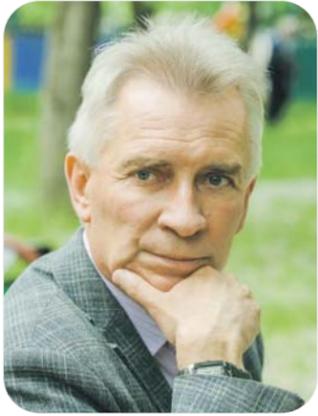
«Хрыстос, рагочучы, узяў дзве амаль паўвядзёрныя біклагі і аплеценую лазой суляю. Падаў іх Іуду:

— Тады лупі. — Ён зірнуў на сонца. — Яшчэ паспееш. Гэта сапраўды самы нечаканы канец гісторыі: прапіць разам трыццаць срэбнікаў.

...Неапалімыя купіны дрэў стаялі на ўзгорках. Сумавала вакол капліцы шыпшына. А сейбіты падымаліся на вяршыню круглага нагорка, як на вяршыню зямнога шара. І першым ішоў насустрач нізкаму сонцу Хрыстос, мерна размахваючы рукамі. І, гатовы да новага жыцця, падала зерне ў цёплую, мяккую зямлю.

Выйшаў сейбіт сеяць на нівы свая.

Адам Мальдзіс назваў адну са сваіх кніг «Узнясенне Уладзіміра Караткевіча». І ў гэтым для мяне высокі сэнс, пра што сведчыць і раман «Хрыстос прыязміўся ў Гародні».

Уладзімір МАЗГО

Сярэбранае вяселле

Гады імкліва праляцелі,
Цяплом сагрэтыя, добром,
І на сярэбраным вяселлі
Іскрацца скроні серабром.

Яшчэ агнём палаюць вочы,
І адступаюць халады,
А мы з табою побач крочым,
Як з маладою малады.

Жылі заўсёды ў добрай згодзе,
Без засмучэнняў і згрызот —
І праляцела чвэрць стагоддзя,
Нібы адзін пражыты год.

Каля сямейнага парога
Няма для роспачы прычын,
Бо — на дваіх адна! — дарога
Няспынна кліча удалячынь.

Хацелі мы ці не хацелі —
Іскрацца скроні серабром.
Гады імкліва праляцелі,
Цяплом сагрэтыя, добром.

* * *

Мой сын Зямлю трымае на руках —
Блакітнабок, невялікі глобус,
Утаймаваў на ўсіх мацерыках
На міг вайну, стыхію і хваробу...

Адно на міг, а хочацца — навек
Спрывальнае для росквіту пагоды.
Мацней трымай, маленькі чалавек,
Свой лёс табе даверылі народы!

З трывогай і адказнасцю глядзіць
Ён на Зямлю, адзіную да болю,
І хочацца чым-небудзь дагадзіць
Блакітным рэкам, залатому полю...

Аб гэтым пазыўныя жаўрука
Раскажуць усяму-ўсяму сусвету.
...Мой сын трымае глобус на руках —
Так моцна і надзейна, як планету.

Сустрэча
былых выпускнікоў

Спыні на міг, гадзіннік, ход.
Напэўна, стрэлкі звар'яцелі.
Не веру я, што трыццаць год
Так незваротна праляцелі.

Успомніў нас былы філфак,
Які цяпер — сівы гісторык.
Куды падзеўся той юнак? —
Не абысціся без рыторык.

Усхваляваныя глядзім
Адзін адному вочы ў вочы.

Сваім жаданням дагадзім —
Сцяжынай памятнаю крочым,

Што з мараў складзена і сноў,
Здаваць жыццёвыя залікі.
І зноў прыходзім да выскоў:
Абраны шлях — такі вялікі.

Бераг надзей

Наш ветразь, вітаючы далі,
Акрэсліў нямала кругоў,
Калі мы знянацку прысталі
Да цёмных, як ноч,
Берагоў.

Зваліла няўмольная змора
І вёслы адкінула ўбок,
Бо чорнае гора,
Атруціўшы мора,
Давала за ўрокам урок.

А вера —
Свяцілася быццам,
Спрываючы выйсце знайсці,
Са шляху не збіцца,
Між хваль не згубіцца,
Да мэты жаданай дайсці,

Дзе скорыцца мужным стыхія,
А воля адужыць палон,
Дзе словы пачуюць глухія,
Сляпыя —
Убачаць святло.

У промнях вячыстага сонца —
Бліжэй і бліжэй да людзей —
Адкрыецца бераг надзей
У роднай
Пакутнай старонцы.

Птушка акальцованая

Ах, птушка акальцованая,
Ты, ветрам зацалаваная,
Спяшаешся дадому з выраю,
Чаруючы песняй шчыраю.

Чакае гняздзечка родная,
Таму вышыня зваротная
Здаецца табе няспыннаю
Над мілай тваёй краінаю.

Ах, птушка акальцованая,
Ты, ветрам зацалаваная,
Ідзеш на пасадку з радасцю,
Натхняючы нас упартасцю.

Зарапад

А твой пагляд,
Як далягляд,
Святлом сагрэе на спатканні,
Калі пачнецца зарапад —
Час загадаць свае жаданні.

Калі палае зарапад —
Аб самым светлым прыгадаю,
Як мы блукалі ля прысад:
Я — малады,
Ты — маладая...

А зоркі падаюць з нябёс
У хвілю ічасця і адчаю.
І, можа,
Наш далейшы лёс
Яны сягоння вызначаюць.

Калі шляхоў няма назад,
Ты загадай адно жаданне:
Хай дапаможа зарапад
Нам зберагчы
Сваё каханне...

Тамара КРУЧЭНКА

* * *

Тысячы маленькіх павуцінак —
Бы кавалачкі рыбацкай сеткі
Сушацца на беразе Нарочча
Да наступнага лета,
Каб зноў стаць невадам
І выцягнуць з глыбіні

Нептуновага царства
Срэбра і золата краю майго.

* * *

Маміны сцяжынкі,
Маміны дарожкі
Каля тых ажынаў,
Што бераг сцярожаць.
Шлях да той крыніцы
У ліпавай алеі.
«Тут вадой абмыцца, —
Станеш, бы лілея...» —
Мне казала маці:
Не з'езджай далёка,
Ведай, дачка, шчасце
Не даецца лёгка».

* * *

Завіхурыва мяцеліца.
Коўдрай белаю засцецеца
ўсе наўкол пад дыскам поўні...
Толькі ты мяне ўспомні,
Прыгадай, якой зімою
Крочыў поруч ты са мною?

І Сусвет здаваўся снегам,
І жыла тваім я смехам...

* * *

Вербы калыхаюць свае косы
Пад пяшчотным ветрам красавіцкім...
Хочацца малечы ў парку гоісаць,
На арэлях высака ўзнасіцца.

І мае ўзлятаюць з імі мроі
Радасцю вясноваю, крылатай...
Шчэ маланкі неба не раскрояць,
Хмары не патрэбна яшчэ латаць.

Вышыванка

Вышыванка — мамін абярэг,
Каб не зведала ніколі грэх
Адиурацца ад сваёй радзімы,
З ёй страчала ўсе свае радзіны.

Вышыванкі мамінай сцяжкі,
Каб не быў твой лёс такі цяжкі,
Каб даўжэй, даўжэй ішла угору,
Не страчала подласці і гора.

Вышыванкі мамінай арнамент
Несла у душы, як сцяг той самы,
Што лунае горда па-над Мінскам
У святочнага салюту пырсках.

Вышыванкі мамінай лянок
Сцецеца, нібы абрус, ля ног,
Каб сабраць усю сваю сябрыну,
Горыч і хваробы ўсе адрынуць.

* * *

Зіма спраўляе ўжо хаўтуры:
Дняпро сарваў лядову скуру,
Блакітнымі плыве радкамі,
Як неба роднае, над намі.
Ды дзе-нідзе яшчэ ў нізіне
Счарнелы снег, зляжалы, зімні.
Ды знікне незаўважна-хутка, —
Бо сонца грэе ўсё магутней.
І рунь на ўзгорках зелянінай
Дыван вясновы свой раскіне,
І будзе моцы набірацца,
Каб не была дарэмнай праца,
Каб на сталі з'явіўся бохан,
Асвечаны малітвай Бога.

Паліна ДВАРАНСКАЯ

Вясковы лістапад

Са спагадай сустрэнеш,
сагрэеш у цяпле,
Скажаш колькі ласкавых слоўцаў,
Шкада: з кожным разам цябе
Сустрэае ўсё мені
маіх аднавяскоўцаў...

І кожны лістапад прыходзіць нечакана.
Здавалася б: нядаўна пачалася восень,
І дрэвы ўсе былі зафарбаваны,
А тут лістапад ужо маўкліва
сыходзіць,

Раней сцецеца цемра на зямлю,
Запальваючы ярчэй святло ў душы,
Калі сумна, то згадаю маю
Адно з улюбёных карцін
«Лістапад. Ардашы».

Я б засталася, любы,
І прыбегла б з любога кута
Напрасткі,
Ды мяне ўжо чакае
Лістапад гарадскі.

Сябру

Не алкаголь п'яніць нас,
а віно з успамінаў,
Мы адкаркоўваем яго са слязамі
на вачах.
Паразмаўляем некалькі хвілін —
І цяжар ужо лягчэйшы на плячах,

А потым неўзабаве знікае,
Пакінуўшы на сэрцы лёгкі сум.
Шкада: вечар пятніцы ўмомант
пралятае...
Нязначным робіцца навокал шум.

І драбязой становяцца праблемы.
Не замінаюць лётаць нам
апаленыя крылы!
Ты помні толькі, што на першыя
месцы вера
У палёт, а там ужо з'вяцца і сілы,

І ўпэўненасць: у канцы любой дарогі
Чакае цябе родны, сябар ці сваяк!
Нам не да стомы і не да знямогі
(У цудоўных людзей інакш ніяк),

Ну а калі адчуем смак палыну,
Нальём у келіх мы сабе віна
З былых найлепшых успамінаў —
І ў сэрцы будзе зноў квітнецць вясна!

Апошняя

Снег чэрвеньскі даўно ўжо растаў,
Апёкі ад вады пакінуў у напамінак.

І вось, калі ніхто з нас не чакаў,
У сэрца вераснёўская адліга,

Раптоўна ўварваўшыся маланкаю,
Зламала на шляху сваім усе дрэвы.
Як сохлі карані, мы назіралі ліхаманкава.
Здавалася б: «Пачатак новай эры,

Нарэшце мой вагон і мой цягнік!»
На жаль, я толькі потым усвядоміла:
Адліга ў верасні — ілжывы сакавік
Што з пачуццяў паздзекаваўся зласліва.

У гэтым сне крычала аж да немацы,
Бо сэрца з розумам ніяк не маглі зладзіць,
Але хацела верыць, быццам ты
Аднойчы чэрвень прынясеш
у лістападзе...

Цяпер пад коўдрай з жоўтага лісця
Чакаем мы вясновага дыхання,
Новай старонкі новага жыцця,
Дзе дыхаць будзем іным ужо каханнем,

А знікнуць рэшткі лістападаўскай
надзеі —
Я напрушу ўвесь снег, што выпадзе зімой,
Твае сляды замесці ў памяці маёй.

Ірына ФАМІНА

* * *

У думках збіраю адыходзячы год у лагічную паслядоўнасць. Падзей няшмат. Канцэрты, на якія не схадзіла. Пастаноўкі, якія не паглядзела. Кнігі, якія не прачытала. Замалёўкі, якія не напісала. Сустрэчы, якія не адбыліся. Падарожжы, у якія не паехала. А што ж з добрага? Ды ўсё ўвогуле нядрэнна. «Рабі, што можаш, там, дзе ты ёсць...» Рабло. І па магчымасці атрымліваю асалоду ад кожнага жыццёвага імгнення.

* * *

Лета было незвычайнае: гарачае, пякучае, засушлівае. А яшчэ багатае. Не, не на падзеі, а на эмоцыі і пачуцці.

Усё пачалося яшчэ вясной. Той самай вясной, калі ад сну прачынаецца прырода і чалавек следам за ёю быццам імкнецца адчуць, зведаць нешта новае.

Звычайная сустрэча на працы. Сустрэча, якіх за трыццаць гадоў было столькі, што не ўсе і памятаеш. Цяпер нават цяжка сказаць, чым яна была адметная. Фактычна нічым. Так, звычайны мужчына, звычайная знешнасць. Толькі, можа, трохі больш абаяльны, чым іншыя. Але колькі іх, такіх абаяльных, сустракаеш за сваё жыццё... Тым больш што мужчыны Яе ўжо даўно не цікавілі: ёсць сям'я, у жыцці ўсё стабільна, і такія сустрэчы на працы — нібыта нешта невязанае неабходнасцю.

Цяпер здаецца, што менавіта гэтая стабільнасць і падвела. Ніколі не кажы «ніколі».

Чым жа Ён адрозніваўся ад іншых, чым зацікавіў? Смешна сказаць — патрыязмам. Чамусьці адразу адчулася родная сваёй беларускасцю душа. Жывучы тут, у гэтым заходнім горадзе, заўсёды адчуваеш, што яго жыхары ганарацца менавіта сваім горадам, сваёй крэпасцю. І ў іх зусім няма адчування сябе як часцінкі беларускага народа. Ёй гэтага заўсёды не хапала. І тут на табе, яшчэ адзін такі ж: «Дзе б я ні быў, няма нідзе прыроды, прыгажэйшай за нашу». Гэта светапогляд. А быў шмат дзе. І гэтым не выхваляецца, проста займаўся на распавядае. Можа, гэта зацікавіла, а можа, і не? Цяпер цяжка сказаць. Толькі аднекуль да Яе прыйшло фізічнае адчуванне: «Не хачу, каб ён сыходзіў!»

Потым было яшчэ некалькі сустрэч. Ніякіх, не адметных для Яе. І важных для Яго, толькі не ў адносінах да Яе. Цікавае з'явілася пасля, калі сустрэч ужо не было. Яго вершы. Па іх можна вывучаць Яго біяграфію, настрой, захапленні і расчараванні. Яна шукала ў іх хоць некалькі слоў пра сябе, калі не знаходзіла, дык сама прыдумвала. Некалькі разоў узніклі непаразуменні менавіта з гэтай прычыны.

Аднекуль прыйшла цікавае да Яго жыцця: чым жыве, аб чым марыць, чым захапляецца, аб чым шкадуе? Пры ўсёй сваёй камунікабельнасці Ён хутчэй скрыты, чым адкрыты. Разгаварыць Яго зусім няпроста, трэба чымсьці заінтрыгаваць, ці, наадварот, што называецца, зачэпіць за жывое.

Яна ж, калі ў жыцці і не вельмі адкрытая, то ў віртуальнай перапісцы з Ім заўсёды хацела падзяліцца сваімі назіраннямі, думкамі, уражаннямі, падзеямі.

Калі прыйшло адчуванне, што Ён вельмі шмат месца займае ў Яе думках? Калі простая цікаўнасць перарасла ў пачуцці? Цяжка сказаць. Аднекуль з'явілася ўзнёслая лёгкасць быцця, быццам і няма за плячыма папярэдняя жыццёвага вопыту. Сама здзівілася сваім майскім фотаздымкам: адкуль гэты бляск у вачах, адкуль выгляд абсалютна шчаслівага чалавека? Аказалася, проста ад думак. Ад думак аб Ім. Ён прывучыў Яе мысліць. Шкада, што не навучыў быць менш эмацыянальнай, больш стрыманай. Яна страціла цікавае да ўсяго, што не датычылася Яго. Не толькі да людзей, але нават да таго, чым захаплялася ўсё жыццё: да кніг. Складвалася ўражанне, што, чытаючы, марна траціць час, а магла б паглыбіцца ў свае думкі. Наогул, жыццё ў сабе нібыта стала важнейшае за жыццё знешняе.

Ён заўсёды знаходзіцца ў пошуку. Увесь час як на раздарожжы: направа пойдзеш — нешта згубіш... Але ў жыцці амаль заўсёды так, нешта знаходзіш, нешта, безумоўна, губляеш.

Фота Віктара Іванчыкава.

Адносіны ніякіх не было. Зусім. Ні сустрэч, ні размоў, нічога. Была перапіска, думкі, мроі. Было адчуванне, што недзе ёсць родны па духу чалавек, які, калі трэба дапамагчы, — дапаможа, а перш за ўсё — зразумее.

Што далей? Час пакажа. Хутчэй за ўсё, тое ж самае: думкі, мроі, пісьмы, кароткія выпадковыя сустрэчы...

* * *

Амаль гадзіну прасядзела перад распаленым катлом: назірала за агнём. Не дарэмна ж кажуць, што за агнём і вадой можна назіраць бясконца. Вабяць, заварожваюць, выклікаюць розныя асацыяцыі...

У прыродзе наогул не ўсё можна растлумачыць. Часам рэчы, быццам нічым не падобныя, нагадваюць нешта трэцяе, выстройваюць нейкі асацыятыўны рад.

Некалькі дзён таму назірала нібыта росчырк чароўнага алоўка на небе. Нябесны малюнак нагадаў пэнныя марскія хвалі падчас шторму. На сённяшнім вечаровым небе таксама нібыта нехта намалюваў барвова-аранжавыя сполахі. Я ўбачыла ўсё гэта ў языках полымя, за якім назірала.

Языкі ўюцца, круцяцца, абвіваюць, захопліваюць у свой палон усё больш дроў, тыя ж пачынаюць гарэць, свяціць, тлець, аддаваць цяпло.

Сядзіш, глядзіш на малюнак з жыцця агню і не можаш адарваць позірк. Здаецца, усё проста і так прыгожа. Неверагодна прыгожа!

У галаве, як у тым самым агні, уюцца думкі, яны выклікаюць розныя мары, асацыяцыі, можа, нават прывіды, успаміны. Некаторыя ўспаміны хочацца спаліць у гэтым бязлітасным

агні. Нявыказаныя словы, недапісаныя эсэмэскі, цікавыя дробязі, якія ведаю толькі я. Спаліць. Каб не бачыць іх у вачах кожны раз, калі падыходжу да люстэрка...

* * *

Ён уразіў мяне з самай першай сустрэчы. Юную студэнтку-практыкантку закружыў водарам квітнеючых каштанаў, захапіў сваімі таямніцамі і легендамі. Захацелася калі не назусім звязаць з ім жыццё, дык абавязкова стварыць агульныя ўспаміны.

Сустракаемся мы нячаста і выключна па маёй ініцыятыве. Адчуваю, што ён мне заўсёды рады як надзейнаму вернаму сябру: сустракае каля брамы, цішком абдымае, храмам уражае, замкам здзіўляе, праводзіць па дарожках старадаўняга парку, дазваляе дакрануцца да ўласнай складанай гісторыі.

Развітваючыся, на хуткую сустрэчу ніколі не спадзяюся, не бывае ў нас частых спатканняў. Але я заўсёды ведаю: недзе ў будучыні абавязкова надарыцца

* * *

Лаканічны пераход з лета ў меланхолію. Плаўны, без спеху. Нічога лішняга. Ніякіх легкадумных рухаў. Толькі начны дождж прынёс рэзкі скачок тэмператур.

У транспартных пробках заехалі ў горад. Упарта і ўпэўнена, але вельмі марудна рухаецца аўтамабільная чарада. Святлафоры не спяшаюцца: яны на кругласутачнай службе.

А спяшацца, мусіць, і не трэба. Няхай усё ідзе сваім парадкам: з лета — у вонь, ад спёкі — да прахалоды, ад забавак — да цішыні.

* * *

Гэта проста неверагодна: зноў цёпла. Прычым цёпла не так, як бывае ранняй восенню. А цёпла па-летняму. Надвор'е на працягу дня нібыта прайшло некалькі цыклаў і вырашыла, што трэба яшчэ даць людзям нацешыцца летам. Сіх вецер, здаецца, ніводзін ліст не зварухнецца.

Захацелася прайсціся пешшу. Прыцемкі на мосце праз Мухавец. Горад нібыта падзяліўся на два вялізныя караблі. Людзі некуды спяшаюцца гэтым спакойным вечарам. Каго дома чакае сям'я, каго — кава і тэлевізар, а каго, можа, і ніхто. М'яне чакаюць. Але спяшацца не буду. На працы ўвесь дзень хацелася дадому, а цяпер хочацца ісці, ісці, можа, нават без канчатковай мэты.

Ніхто і нішто не ўмешваецца ў думкі, не адцягвае ўвагу ад успамінаў, дзіцячых, юнацкіх. Падзеі дня нібыта сістэматызуюцца ў галаве. Самі сабой, не надакучліва. Ідзеш і адчуваеш сябе невялікай часцінкай гэтага горада. Горада, які так беспардонна наступае на прыроду, адцяняе жывое сваёй бетоннай хваткай.

Гэта парушае гармонію, выклікае душэўны дысбаланс. Апошнім часам гэты дысбаланс і так пастаянна прысутнічае і ў настроі, і ў адчуваннях. А цяпер, на змярканні, узмацняецца. Увесь час здаецца, што ў жыцці нешта не так. Не пакідае адчуванне, што яно праходзіць міма, можа, гэта нават не мае жыццё.

Але жыццё само кіруе намі. М'яне даганяе аўтобус. Еду. Шум, гоман, зняўмыя перашкаджаюць думаць. Трэба спяшацца, дома ўжо даўно хвалююцца.

* * *

Крык жураўлінага кліна разарваў цішыню. Павебра яшчэ не было халодным, але ледзяны подых зімы ўжо адчуваўся. Дужыя вольныя пералётныя птушкі кружылі над горадам, не пакідаючы нясмелых спроб дацягнуцца да цяпла.

Настрой крыклівага развітання ўзмацняўся восеньскім сумам. Няўная трагічная надломленасць панавала ва ўсім. Наваколле здавалася нікчэмным, як завялыя кветкі.

Знікаючы ў марыве, журавы неслі з сабой пачуццё радзімы ў далёкую ад рэальнасці рэчаіснасць. Так яны і зніклі за далаглядам, спрабуючы знайсці свой уласны шлях.

Сімфонія восені змянілася нямой цішынёй, прадрэкаючы стыхійную прыродную катастрофу.

* * *

Вечар. Прыціх посуд на кухні. Цішыня разлілася па кватэры. Нахлынула стомленасць. Час запаволіў ход. Думаць не хацелася. Прыціснуты дажджом настрой шукаў выхад. Думалася. Думкі струменіліся мерна і марудна.

Унутраны голас нашэптываў літаратурныя сюжэты. Назіранні захацелася занесці ў патаемны ўяўны нататнік.

Кожны з нас піша ўласную кнігу жыцця. Сентыментальны раман таўшчынёй не ў адзін год.

Сяргей ДАВІДОВІЧ:

«Кожны верш — як бутон кветачкі...»

«І швец, і жнец, і на дудзе ігрэц», — гаворыць прыказка. Ці гэта не пра беларускага пісьменніка Сяргея Давідовіча? Ён адзначаўся ў многіх сферах: дзяржаўная служба, літаратура, жывапіс, скульптура, кіно... І працягвае рупіцца, памнажаючы плён. Хутка пабачыць свет яго новая кніга казак у Выдавешкім доме «Звязда». На чым грунтуецца шматграннасць таленту творцы — у нашай гутарцы.

— Сяргей Фёдаравіч, кажучь, усіх коней перагоніш, а гадоў не дагоніш. Ці задаволены вы жыццём?

— Я ўсё прымаю як дарунак, ласку Бога. У мяне вельмі складаны лёс. На першым годзе свайго жыцця я павінен быў загінуць два разы. У 1943 годзе, расказвала мама, немцы наляцелі на нашу вёску Карпілаўку ў Лагойскім раёне, сагналі ўсіх жыхароў, малых дзяцей паўраздзётых, у чым спалі, у калгасны свіран. Замкнулі, заставалася толькі падпаліць. Але потым адчынілі і сказалі: «Ідзіце ў лес і не азірайцеся». Мама казала, ішлі паміж двума радамі кулямэтаў і былі ўпэўнены, што будуць страляць у спіну, бо вёска ўжо палала. Чаму нас выпусцілі? Я думаю, што гэта адзіны выпадак. Мой зямляк паэт Валерыў Максімовіч адзначаў, што ў іх мясцовасці адбылося так сама. Я шукаў, чаму. Нас хацелі спаліць, бо мы жылі ў партызанскай зоне. Потым мне казалі, што ў немцаў незадоўга да гэтага з'явіўся новы перакладчык: хударлявы, валасы светлыя, зачасаныя назад. І ён сказаў: «Пакуль я перакладчык, людзі гарэць не будуць». Але неўзабаве яго ў Заслаўі павесілі. Ды, магчыма, дзякуючы яму я сёння з вамі размаўляю.

У нашай сям'і было дзевяць дзяцей, я самы малодшы. Прыбіліся да партызан. А ў 1943 годзе немцы праводзілі аперацыю — сагналі ўсіх партызан да возера Палік у Барысаўскім раёне. (Я пасля вайны ездзіў пакланіцца гэтаму месцу.) Усе вырываліся з катла як маглі. І мая мама са мной на руках і з астатнімі дзецьмі. Спатыкаліся аб забітых людзей — столькі было крыві. Вырываліся гуртком. А я малы плакаў у мамы на руках. Нехта абурўся: «Зося, праз яго мы ўсе загінем! Кінь яго, ты маладая». Маме сорак гадоў было. Яна паклала мяне пад ёлку і пайшла з астатнімі. Але сэрца мацярынскае не дазволіла пакінуць дзіця. І яна цішком вярнулася. Расказвала, што з цяжкасцю мяне знайшла. «А ты на мху ляжыш і салодзенька спіш», — успамінала яна. Так два разы цудам выратоўвалася маё жыццё.

Мы вярнуліся дадому, а вёска спалена. Прыйшлося жыць у зямлянцы. Не было нічога: ні лыжкі, ні міскі, ні пасцелі, спалі на яловых лапках. Толькі ў 1950 годзе ў нас з'явілася хлеба ўдосталь.

— Галечка не азлобіла?

— Сваё маленьства памятаю з трох гадоў, з 1945-га. Жывучы ў зямлянцы, галадалі так, што я не мог спаць: голад загрызаў. Летам лягчэй. Мы былі самыя бедныя і да таго ж пагарэльцы. Пашчасціла тым, хто вярнуўся ў сваю хату: лыжка на месцы, міска на месцы, ёсць дах, печ. Можна пачынаць жыць. У нас у Мінску было шмат сваякоў, дзякуй богу. Яны нам перасылалі мяхамі сухары. А ў нас жа хлеба не было ўвогуле. Нягледзячы на гэтую галечку, я не памятаю злосці. Людзі хоць у нястачы, але былі добразычлівыя, таму што нагараваліся, нагаладаліся, набаяліся. Гэта мяне ўражвала ўсё жыццё. Пра гэта я шмат пішу.

— Адкуль такое добрае валоданне роднай мовай?

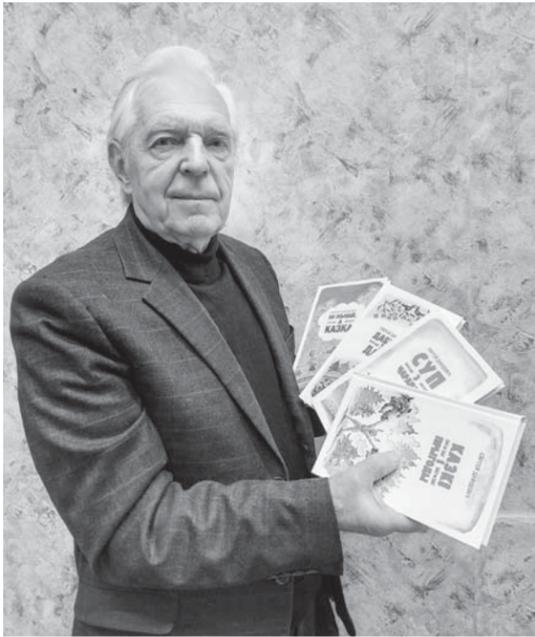
— Хаця школа ў мяне была руская, я быў дапытлівы, мне хацелася ўсё ведаць. Любіў чытаць. Мне траплялася шмат сусветнай літаратурнай класікі: Майн Рыд, Джэк Лондан, Вальтэр Скот, Жуль Верн. А пачынаў з Эмілія Зала: «Жэрміналь», «Кар'ера Ругонаў». З айчынных — «На ростанях» Якуба Коласа. Чытаў пры газоўцы. Зімой ночы доўгія, вёска глухая. Блізка падыходзілі ваўкі і пачыналі жахліва выць. І я хаваўся пад коўдру. Гэтыя імгненні адкладваліся ў душы. У нашай Карпілаўцы размаўлялі на беларускай мове па-сялянску, ад зямлі. Мова гэтая хоць не літаратурная, аднак больш багатая. Мая мама была вельмі гаварлівая, выказвалася вобразна: «А камлюк стоць носам!», «Вуліца ад людзей ломіцца». Я думаю: «Якому б пісьменніку завесці маму, каб паслухаў яе?» А тата быў сціплы. Я ў маму. Маё вуха ўлоўлівала мову продкаў. Я і сёння захапляюся вяскоўцамі. Пра гэта — мае вершы: «Я плынню стаў жыцця ракі, // Часцінкай вашай, землякі, // Стаў рэхам вашай мовы». Беларуская мова грунтуецца на мове вёскі, народа.

— У кнізе «Душы маёй бяссонніца» выкарыстоўваеце цікавае слова «мезін»: «Мезін, жабрак, быў звычайны чалавек, толькі перамолаты аднаму яму вядомым жорнамі нястачы і пакутаў»...

— Так, я яго памятаю. Ён стаіць перад вачыма як сёння, ды ў жудасных лахманах. Хто што мог давалі паесці. Ён не прасіў. Ён ішоў як Ісус. Такая душэўная чысціня ў гэтых лахманах.

— Ці ёсць такія сёння?

— Прапала беднасць — прападае дабрыня. Упіваючыся дастаткам, часам забываюць, што некаму не хапае. У маім вершы «Шчасце» ёсць такія радкі: «Ці можа быць шчаслівы чалавек, // Калі ёсць недзе хоць адзін няшчасны?». Як ні дзіўна, але кожны павінен прайсці праз

выпрабаванні. У нас на парозе стаіць вайна. І ў чым вінаватая моладзь, якая не зведала голаду? Можна, з-за гэтага не ацэніць дастатку. Але дай Бог, каб не зведала.

— Ці хацелі б вы абмінуць свае жыццёвыя выпрабаванні?

— Гэта быў дарунак маёй душы, дапамога ў жыцці, асабліва творчым. У мяне звыш 40 выданых кніг, больш чым 5 тысяч вершаў, 130 паэм, дзясяткі аповесцей, аповяданняў і казак. Хутка пабачыць свет 18-ы том Збору твораў.

— Ці можна сумясціць колькасць з якасцю?

— Творчы чалавек не можа не быць цэнзарам, жорсткім у адносінах да сябе. Наконт якасці: па-першае, гэта як Бог даў, па-другое — як ты сам ставішся да творчасці. З маіх 130 паэм 15 на рускай мове, астатнія — на беларускай. Я жыву ў мінулым, дзе для мяне ўсё было найлепшае, бо там — маё маленства, мае маладыя, яшчэ жывыя родныя. Мне не хапае таго часу — 1950—1970-х гадоў. Якая была моладзь прыгожая, дзяўчаты — нагуральныя! А цяпер новы час... Адзін стандарт для моладзі — інтэрнэт. Яны залазяць туды, і спрацоўвае сіндром натоўпу: ты павялічыла губы — і я. Як вірус.

— А ў маладосці што-небудзь расчароўвала?

— Калі я вярнуўся ў 23 гады з арміі, доўга не мог знайсці сабе прымяненне. Мне стала крыўдна: няма прапіскі — я нікому не патрэбны. Ды ўрэшце ўладкаваўся шафёрам. Тады найлепшых супрацоўнікаў ад працоўнага калектыву накіроўвалі вучыцца. Так у маім лёсе з'явілася школа мільцыі, потым — акадэмія МУС, якую скончыў з чырвоным дыпломам. Даслужыў да палкоўніка.

— Першыя вашы кнігі выйшлі ў 50 гадоў. Прызнаецеся, надакучыла служыць у органах?

— Я пісаў і падчас службы. Быў белаай варонай. «І званне з году ў год атрымлівае, і вершы піша, яшчэ і малое...» — зайздросцілі надобразычліўцы. Міністр унутраных спраў Віктар Піскароў вельмі любіў мяне за творчасць, чытаў мае публікацыі і ганарыўся. А ўвогуле я пачынаў як паэт-песеннік: Юген Глебаў, Ігар Лучанок, Валерыў Іваноў, Леанід Захлеўны, Эдуард Зарыцкі, Уладзімір Буднік — сузор'е кампазітараў таго часу, якія пісалі на мае вершы. У 1970-я гады кожны дзень па радыё гучалі мае песні. І Генадзь Бураўкін, старшыня Белтэлерадыёкампаніі ў той час, таксама паэт-песеннік, здзіўляўся гэтак.

Першы ж верш я напісаў у 14 гадоў у глухой галоднай вёсцы. Штосьці вымагала, штосьці непакоіла і выходзіла на паперу. Але баяўся нават уявіць, што буду паэтам. Паэт — гэта штосьці святое. У мяне пытаюцца: «Як вы так шмат напісалі? Гэта ж планаваць трэба?» У паэзіі планаванне немагчыма. Гэта як бутон кветачкі, які ў свой час не можа не распустіцца. Кожны верш — чарговы бутончык. Я ў творчасці працую праз шчырыя эмоцыі. Такія ж шчырыя Міхась Пазнякоў, Віктар Шніп. Алесь Пісьмянкоў быў адкрыты, без другога дна. З ім ідзі хоць куды, нават у разведку. Але кожны творчы чалавек па-свойму цікавы. Бо, можа, ён сам яшчэ не ведае, што ў яго вялікі патэнцыял, які раскрыецца...

— А што для гэтага рабіць?

— Працаваць! Паэзія — прадукт глыбокага роздуму, аналізу жыцця, паводзін сваіх і іншых. Я даўно напісаў у паэме «Люстэрка лёсу»: «не толькі я гляджу — яшчэ і бачу». Можна глядзець, але не бачыць. Так бывае, калі ты не заглыблены ў жыццё.

— Сёння большасць у інтэрнэт заглыбляецца...

— А ў мяне нават камп'ютара няма. Заглыбляцца трэба ў сябе, у душу. Заўсёды лёгка плысці па цячэнні. А трэба толькі супраць. Так і ў паэзіі. Верш я пішу 15 хвілін, максімум паўгадзіны, калі ён сюжэтна складаны. Пішацца само. Некалі заўважыў, што мне нехта

дыктуе і я толькі паспяваю запісаць. Напрыклад, мая першая паэма «Люстэрка лёсу». Лета ў вёсцы было спякотнае, я ішоў па ваду да калодзежа паліваць агарод. Прайду паўдарогі — адна страфа, другая страфа, трэцяя, чацвёртая. Кідаю вёдры і лячу дадому, каб запісаць.

— Вашы малюнкi да кніг пераважна эскізныя, схематычныя. Спяшаецца, каб больш паспець?

— Калі нахлыне тэма, пішацца запоем, бо не адпуская. Навошта катаваць сябе і расцягваць? Калі пачынаю пісаць паэму, ужо бачу, чым закончу. Бывае, малюнак больш важны за верш. Навошта выпісваць? Перадаў настрой — і ўсё! У жывапісе інакш. У мяне ёсць карціны па тры метры. Падыходжу да палатна — адразу ўяўляю кампазіцыю.

— Маляваннем вы пачалі займацца, ілюструючы свае кнігі?

— Не, я ўсвядомлена пачаў займацца жывапісам, а ілюстрацыяй — калі стаў выдаваць свае кнігі.

— Каб аблегчыць задачу, не шукаць мастака-ілюстратара?

— Паўтаруся: у мяне ёсць малюнкi, якія раскрываюць верш больш, чым словы.

— У паэзіі ваш лірычны герой гаворыць пераважна ад першай асобы множнага ліку «мы»...

— Мы адно цэлае. Бачу, што пакутую не толькі я і не толькі мне баліць. У людзей тыя ж праблемы, што ў мяне. Мы — значыць, і ты за гэта адказны, кожны з нас. Мы — каб аб'яднаць, каб не быць разрозненымі. Паэзія — цяжкі крыж, бо гэта як дарунак Бога, так і пакуты і адказнасць. Часам не разумееш, як верш з'явіўся. Пішацца лёгка радок за радком. Калі б вы паглядзелі мае чарнавікі — ніводнай праўкі.

— Таму не аддаеце карэктарам і рэдактарам?

— Наадварот, было б здорава, каб карэктары правілі. Па-першае, гэта час, па-другое, грошы. Я беларускую мову ведаю добра, не выдатна. Безумоўна, карыстаюся слоўнікам, а рускую ведаю дасканала. Мне не хапае беларускага асяроддзя. Жонка мая руская, з Курільскіх астравоў. Наша любімая тэлеперадача — «Спокойной ночі, малышы», яшчэ — мультфільмы. Маё ўнутранае дзіця жывое. Трэба людзей правяраць такім тэстам: чытае казкі — душа яго жывая, не чытае — абыдзі яго за вярсту. Алесь Марціновіч, моцны, дасведчаны, глыбокі крытык, калі ў «Польмі» пісаў першую рэцэнзію на мае казкі, адзначаў: чытаеш — і не можаш дачакацца, чым скончыцца. Героі маіх казак сучасныя, сярод іх — старшыня райвыканкама. Як правярыць майстэрства творцы? Папрасіць напісаць казачку. Тут асабліва мова, трэба валодаць адначасова і мудрасцю дарослага, і неспрэчнасцю дзіцяці.

— Як Андрэсен?

— З ім, вядома, не параўнацца. Як і з братамі Грым. Важны складнік казкі — павучальнасць, мараль, але якая непрыкметная, не ў лоб, а фарміруецца ў падсвядомасці. Мараль як лекі ад сённяшняй атруты — эгаізму. Раней былі больш трывалыя каноны, устоі, каштоўнасці, калі паважалі старэйшага ў сям'і. Сёння эгаізм упіраецца ў адвечныя тэмы — патрыятызм, духоўнасці, адносіны да старэйшых, бацькоў, Радзімы.

— Патрыятызм можна агаіаісамаіць з духоўнасцю?

— Можна. Як спяваў Высоцкі: «Значыць, нужныя кніжкі он в детстве читал». Я здзіўляўся сабе: чаму я такі неруш, наіўны, даверлівы? Я ж столькі сербануў ад жыцця!.. А ўсё таму, што ў маленстве чытаў... У тым ліку казкі пра рускіх асілкаў: Ілью Мурамца, Дабрыню Мікіціча, Алёшу Паповіча, Святагора-багатыра, Мікулу Селянінавіча. Гэта вельмі патрыятычныя кнігі.

— Сёння мы перакормлены, думаць не хочацца. Ці могуць з'явіцца ў наш час творцы ўзроўню Дастаеўскага?

— Геніі з'яўляюцца не ад сытасці і беднасці, гэта штучныя адзінкі з ужо закладзенымі здольнасцямі. У генія ёсць нейкі код, як ён будзе развівацца па жыцці. Але ўсё роўна патрэбны талент, праца, намаганні. Талент — 90 % працы. Я сплю вельмі мала — Напалеон пазаздросціў бы! Кладуся спаць, а думкі ў галаве віруюць! Бывае, адзін цікавы радок за сабой цягне цэлы верш або паэму.

— Вас дакладна не зможа пераўзвысці штучны інтэлект!

— Што б інтэлект ні напісаў, што б ні намаляваў, ёсць паняцце «намоленасць». Мая ўласная «намоленасць» — добрымі справамі, шчырасцю — перадаецца на паперу. Інтэлекту гэта не пад сілу. Разумных людзей многа. Але калі чытаеш паэзію, бачыш: гэта ад розуму напісана або ад сэрца.

— Ці даводзілася вам здраджваць сабе і сваім прынцыпам?

— Згадваецца думка з аднаго майго верша: трэба страціць дзень, каб уратаваць год, або адзін верш — каб уратаваць усю паэзію. Канечне, я не бязгрэшны, працяўляю слабасці. Сорам за гэта нясець усё жыццё. Такая своеасабліва споведзь сабе. Нездарма Пастарнак сказаў: «Оставлена вакансія поэта. // Она опасна, если не пуста». Калі ты сапраўдны паэт, да таго ж прынцыповы, асуджаеш сябе на выгнанне, бо праўда не ўсім па душы.

Гутарыла Наталля СВЯТЛОВА,

фота аўтара

Музейшчык у генеральскім мундзіры

25 лютага 2016 года галоўная расійская ваенная газета «Красная звезда» (добра вядомае на ўсёй постсавецкай прасторы выданне, першы нумар якога выйшаў 1 студзеня 1924 года; галоўрэдам газеты ў 1930 годзе быў прызначаны ўраджэнец магілёўскіх Бялыніч армейскі камісар 2-га рангу Міхаіл Маркавіч Ланда) надрукавала некралог Усеваладу Іванавічу Аніковічу, савецкаму і расійскаму ваеннаму дзеячу, які пайшоў з жыцця 22 лютага 2016-га...

Усевалад Аніковіч.

Заслужаны дзеяч культуры Беларускай ССР, заслужаны работнік культуры РСФСР, заслужаны дзеяч культуры Польскай Народнай Рэспублікі генерал-маёр Усевалад Аніковіч (1925—2016) нарадзіўся ў Магілёве. У 1943 годзе закончыў Маскоўскі чыгуначны тэхнікум. 16 лютага 1943-га нашага земляка прызвалі ў Чырвоную Армію. Наступныя два гады — курсант 2-га Ленінградскага артылерыйскага вучылішча. З 13 студзеня 1945-га — на фронце, у дзеючай арміі. Ваяваў камандзірам узвода ўпраўлення і ўзвода артылерыйскай разведкі на 1-м Прыбалтыйскім фронце. Быў паранены. 4 мая 1945 года загадам па 94-й гаўбінскай артылерыйскай ордэна Кутузава другой ступені брыгадзе 27-й Духоўшчынскай Чырванасцяжнай артылерыйскай дывізіі ад імя Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР нашага земляка ўзнагародзілі ордэнам Чырвонай Зоркі. Вайсковае злучэнне, дарэчы, прайшло з баямі і праз Беларусь, удзельнічала ў Гарадоцкай наступальнай аперацыі, у Віцебскай і Полацкай аперацыях... Толькі ўсё гэта было раней, да таго часу, пакуль у злучэнне трапіў 19-гадовы малодшы лейтэнант Сева Аніковіч...

Як і ў соцень тысяч жыхароў Беларусі, вайна пакінула ў лёсе Аніковіча шмат

крываваых, жорсткіх адмецін. Загінулі многія родзічы. Спалены, растружаны быў родны край... Маці, падпольшчыца, сувязная партызанскага атрада, хаця і выжыла ў дзікай калатнечы, прайшла праз пакуты і выпрабаванні нямецка-фашысцкага канцлагера...

Пасля Вялікай Айчыннай вайны афіцэр вучыўся ў Рыжскім ваенна-палітычным вучылішчы, якое закончыў у 1949 годзе. У 1951—1953 гг. служыў у Групе савецкіх войск у Германіі. У 1955-м закончыў Вышэйшую афіцэрскую школу прапагандыстаў Савецкай Арміі. У 1960-я гады служыў у Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акрузе. Займаў пасаду начальніка акружнага Дома афіцэраў. Многія ветэраны Узброеных сіл і сёння памятаюць Аніковіча... Завочна закончыў гістарычны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. У 1968 годзе быў узнагароджаны ўжо другім ордэнам Чырвонай Зоркі. Атрымаў такую ўзнагароду афіцэру культурна-

асветніцкай службы, ды яшчэ ў мірны час, — высокая адзнака.

Наступным месцам службы Аніковіча было Галоўнае палітычнае ўпраўленне Савецкай арміі і Ваенна-марскога флоту. Спярша займаў пасаду старшага інструктара па культурна-масавай рабоце, а затым праслужыў 18(!) гадоў на пасадзе начальніка аддзела культуры і мастацтва. У запас генерал-маёр Усевалад Аніковіч звольніўся толькі ў 1987 годзе, калі за плячыма было болей чым шэсцьдзесят гадоў...

І адразу, літаральна праз дзень-два, на новай і цікавай працы — дырэктар музея-запаведніка «Царыцына». Маштаб дзяржаўнага гісторыка-архітэктурнага, мастацкага і ландшафтнага музея-запаведніка, які быў заснаваны ў 1984 годзе, уражвае. Як і гісторыя нараджэння ў гэтай прасторы музея... Спачатку, у 1927 годзе, у Маскве ў Трэцім кавалерскім корпусе (умоўная назва трох пабудов, якія былі створаны на праектах і пад кіраўніцтвам Васіля Блажэннага ў час арганізацыі падмаскоўнай рэзідэнцыі Кацярыны II) пачаў працаваць Царыцынскі гісторыка-мастацкі і краязнаўчы музей. Праз некаторы час ён быў пераарыентаваны на прапаганду калгаснага ладу жыцця, а ў 1937 годзе і ўвогуле закрыты. Пасля Вялікай Айчыннай вайны распрацоўваліся праекты пераабсталяваць Царыцына пад санаторый альбо пад загарадныя дыпламатычныя вилы, нават пад завод шампанскіх він. І ўсё ж распрацавалі праект рэстаўрацыі Вялікага палаца для размяшчэння ў ім Акадэміі архітэктуры СССР. Але задумку не ажыццявілі... У 1979 годзе пастановай Савета Міністраў РСФСР сядзібе быў нададзены статус помніка садова-паркавага мастацтва. У 1984 годзе ў Царыцыне быў створаны Дзяржаўны музей дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва народнаў СССР пад кіраўніцтвам мастака Ільі Глазунова...

Што ж удалося зрабіць нашаму земляку, калектыву ўстановы пад яго кіраўніцтвам у няпростым музейным узнаўленні Царыцына?.. Найперш самастойна завершаны рэстаўрацыйныя работы большасці бажэнаўскіх пабудов: Сярэдняга (Опернага дома) і Малога палацаў, Першага і Другога кавалерскіх карпусоў, Фігурных варот, Вялікага і Фігурнага мастоў. Лёгка сказаць — «самастойна завершаны»... Гэта была літаральна тытанічная праца па прывядзенні яшчэ і інфраструктуры, навакольнай прасторы ў належны стан...

З 1996 года пачалі праводзіцца першыя музейныя выстаўкі ў Малым палацы. А ў адрэстаўрыраваным Оперным доме адбыліся дэбютныя выступленні: на працягу наступных дзесяці гадоў ён з'яўляўся галоўнай канцэртнай і выставачнай пляцоўкай. У 1998 годзе Патрыярх Алексій II правёў урачыстае асвячэнне Храма іконы Божай Маці «Жываючая крыніца», які ўваходзіць у склад палацавага ансамбля... У 1997 годзе Усевалад Іванавіч быў узнагароджаны ордэнам Дружбы — «За заслугі перад дзяржавай і вялікі ўклад у развіццё айчыннай музейнай справы». У 2000-м — ордэнам «За заслугі перад Айчынай» IV ступені («За заслугі перад дзяржавай і шматгадовую плённую культурна-асветніцкую дзейнасць»). Пасаду дырэктара «Царыцына» Усевалад Аніковіч займаў 15 гадоў... І сёння з вышыні часу гэтыя тры пяцігодкі ўспрымаюцца не іначай як яго грамадзянскі подзвіг!..

Несумненнай адзнакай памяці пра Усевалада Аніковіча павінна стаць наданне яго імя адной з маскоўскіх вуліц. А можа, і ў Магілёве ўдзячныя землякі згадаюць гэтую яркую і прыкметную асобу, дбаючы пра захаванне слядоў блізкай гісторыі, слядоў нашых папярэднікаў?..

Кастусь ЛЕШНІЦА

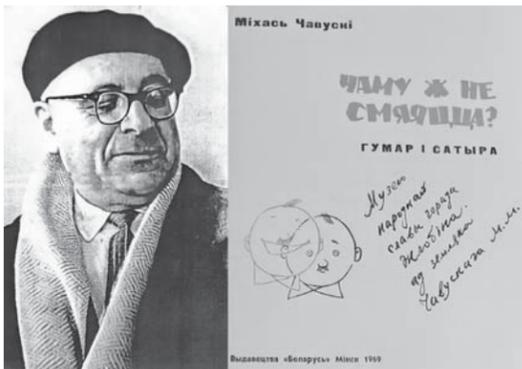
Памяці земляка

25 снежня споўнілася 120 гадоў з дня нараджэння беларускага пісьменніка і драматурга, ураджэнца Жлобіншчыны Міхася Чавускага (сапр.: Майсей Моталевіч Чавускі; 1904—1984). Землякі шануюць памяць аб ім, ведаюць яго творчасць.

Родам Міхась Чавускі з вёскі Шапілава (цяпер аграгарадок Майскае). Загадваў хатай-чытальняй у роднай вёсцы, затым працаваў у Жлобінскай друкарні. Служыў пагранічнікам. Вучыўся на журналіста. У гады Вялікай Айчыннай вайны быў адказным рэдактарам сатырычнай газеты-плаката «Раздавім фашысцкую гадзіну» і хадзіў на баявыя заданні партызанскім атрадам. У згаданым выданні былі змешчаны яго фельетоны, памфлеты, карыкатуры, якія высмейвалі акупантаў і іх памагатых, заклікалі да барацьбы з ворагам. Пасля вайны М. Чавускі працаваў галоўным рэдактарам БелТА, потым — Рэспубліканскага радыёвяшчання, займаў іншыя адказныя пасады. Узнагароджаны ордэнам «Знак Пашаны» і медалямі. З 1957 года — член СП СССР. Аўтар зборнікаў сатыры і гумару «Крытычны момант», «Чаму ж не смяяцца», дакументальнай аповесці «Фарбамі гневу»...

Калі ў лістападзе 2020 года ў Жлобіне ва ўрачыстай абстаноўцы быў адкрыты новы двухпавярховы будынак гісторыка-краязнаўчага музея, тут пачала дзейнічаць і выставачная зала, прысвечаная землякам-пісьменнікам. Сярод іх — удзельнікі Вялікай Айчыннай вайны Уладзімір Федасенка, Аляксандр Капусцін, Мікола Лупсякоў, Хведар Жычка і, вядома, Міхась Чавускі. У ліку матэрыялаў, якія тычацца жыцця і творчасці апошняга, асаблівае месца займае яго кніга з аўтаграфам «Чаму ж не смяяцца» — падарунак аўтара музею народнай славы горада Жлобіна.

Мікалай ШУКАНАЎ,
фота аўтара

Аўтаграф Міхася Чавускага.

Гарэлецкі летапісец

У 2024-м — 100 гадоў з дня нараджэння краязнаўца, настаўніка Сяргея Іванавіча Сіпача. Ён нарадзіўся на Пухавіччыне, у вёсцы Гарэлец. У ваколіцах роднага паселішча і партызаніў падчас нямецка-фашысцкай акупацыі. Пасля вызвалення Беларусі ваяваў у складзе Чырвонай Арміі. Узнагароджаны ордэнамі Славы 3-й ступені і Айчыннай вайны 2-й ступені, медалямі. Вярнуўшыся дахаты, настаўнічаў у мясцовай Гарэлецкай школе.

І ўсе адведзеныя яму лёсам гады Сяргей Іванавіч збіраў матэрыялы па гісторыі партызанскага руху, найперш — па гісторыі 2-й Мінскай партызанскай брыгады. Легендарнае злучэнне народных мсціўцаў. На рахунку партызан нямала яркавых эпізодаў супраціўлення фашысцкім захопнікам. У выніку даследчыцкай, краязнаўча-пошукавай працы, выразны пачатак якой адносіцца да 1963 года, калі гарэлецкія школьнікі ў адказ на свой ліст атрымалі кнігу легендарнага партызанскага генерала Сідара Каўпака «Ад Пуціўля да Карпат». Так пачаўся збор самых розных матэрыялаў. Набліжалася 20-годдзе вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У розных кутках рэспублікі ўзводзіліся помнікі землякам, якія загінулі ў гады вайны, ствараліся школьныя грамадскія музеі.

Гарэлецкія вучні пад кіраўніцтвам Сяргея Іванавіча і з дапамогай мясцовага калгаса стварылі сапраўдны

музей — «Партызанская слава». У яго яго фонды ўвайшло шмат матэрыялаў з прыватных архіваў партызан і іх сем'яў. Учарашнія байцы і камандзіры, іх нашчадкі ахвотна дзяліліся рэчамі, дакументамі, фотаздымкамі, падпольнымі перыядычнымі выданнямі. Паступова музей стаў месцам правядзення розных выхаваўчых мерапрыемстваў. Ужо ў новай гісторыі нашай краіны музей «Партызанская слава» стаў філіялам Пухавіцкага раённага краязнаўчага музея. Справу жыцця Сяргея Сіпача працягнула яго дачка Лілія Касатонава. У 2006 годзе ў мінскім выдавецтве пабачыла свет кніга Сяргея Іванавіча «Пухавіччына памятае...». Яна складзена з трох раздзелаў — «Гарэлец — партызанскі край», «Памяць пра партызанскія падзеі жывая», «Асобныя гісторыі партызан і ўдзельнікаў падзей». Змешчана даволі шмат ілюстрацыйнага матэрыялу. Здымкі сваіх папелчнікаў па партызанскай барацьбе краязнаўца збіраў на працягу многіх

гадоў. Перад вачыма чытачоў паўстаюць разведчык атрада імя А. В. Суварова Міхаіл Шэлег (у Брэсцкай вобласці, на Століншчыне, яго ведаюць як краязнаўцу, летапісца гісторыі слаўтага Давыд-Гарадка), начальнік медслужбы 2-й Мінскай партызанскай брыгады Аляксей Пятровіч, мар'інагорскі падпольшчык пісьменнік Макар Паслядовіч, камбрыг Сяргей Івановіч...

Што вылучаецца ў кнізе пухавіцкага збіральніка памятак ваеннай гісторыі, як, дарэчы, і ў яго працы па стварэнні музея «Партызанская слава»? Сяргей Іванавіч імкнуўся адлюстраваць удзел у барацьбе з ворагам прадстаўнікоў розных нацыянальнасцей. З фашызмам змагаўся ўвесь савецкі народ!.. Аўтар згадвае башкірскага журналіста і публіцыста Зіната Ішмаева, рускага пісьменніка Усевалада Сабліна (у партызанскім краі быў выдадзены яго вершаваны зборнік), сакратара Рудзенскага падпольнага райкама камсамолу чываша Андрэя Тарасава...

Стагадовы юбілей партызана, настаўніка, рулівага даследчыка ваеннай памяці Пухавіцкага краю — добрая нагода расказаць пра Сяргея Сіпача ў школах Мар'інай Горкі і Пухавіцкага раёна. Такая праца не павінна знікаць у забыцці.

Кастусь ЛАДУЦЬКА

Прывабіць і паланіць

З удзелам Нацыянальнага мастацкага музея і Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы створана выстаўка твораў Наталлі Сухаверхавай. Экспазіцыя «Каляровы фэст» з нагоды 75-годдзя мастачкі і 50-годдзя яе творчай дзейнасці адкрылася ў Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага. Да ўвагі публікі — габелены, над якімі аўтар працавала ў перыяд з 1970—1980-х гг. да сёння.

— Гэтая выстаўка — своеасаблівае рэтраспектыва вялікага творчага шляху аўтара — паўстагоддзя ў мастацтве, — падкрэсліла падчас адкрыцця экспазіцыі дырэктар Музея гісторыі горада Мінска Галіна Ладзісава. — Усе гэтыя

«Лён», 1980 г.

гады Наталля Уладзіміраўна адданая свайму творчаму крэда — служэнню гармоніі, дабру і прыгажосці, вернасці класічнаму ткацтву, нацыянальнай школе габелена. Сапраўды, ёй створана вельмі многа: шматлікія мастацкія тканіны і габелены ўпрыгожваюць многія знакавыя грамадскія інтэр'еры Рэспублікі Беларусь і замежжа. Асобна варта згадаць работы, якія знаходзяцца ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, Палацы Незалежнасці, Нацыянальным акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета, Мінскай гарадской ратушы, а таксама ў Пасольстве Беларусі ў Парыжы.

Наталля Сухаверхава — з тых мастакоў, якія гатовы аддаваць шмат сіл і часу і на манументальны твор, і на невялікі габелен. Кожная з яе работ — сведчанне вялікіх намаганняў і творчага запалу, працоўнага імпульсу. Не кожны аўтар можа гэтым пахваліцца — з гадамі часта страчваецца энергія, згасае душэўнае святло, якое вядзе творцу ў яго вандрожках і дапамагае ў пошуках ісціны, у адлюстраванні прыгажосці. Наталлі Сухаверхавай удаецца захаваць галоўнае, што выяўлена ў яе творасці, — радасць жыцця, шчасце ад сустрэчы з новым днём.

Між тым адрозненні ў работах розных перыядаў стварэння ёсць, што цалкам натуральна. Калі ў ранніх работах шмат увагі было аддадзена сюжэтам (нельга не захапіцца, напрыклад, спакоем і веліччу габелена «Лён» 1980 года, на якім адлюстраваны жанчыны ў полі), то ў пазнейшых відавочнае засяроджанне на героях, з'явах ды звязаных з імі матывах, настроі (тут можна згадаць шэраг падобных паміж сабой

«Калыханка», 2013 г.

работ, аб'яднаных вобразам каня: «Раніца» 2013 года, «Ізноў дзень» 2014-га, «Начное» 2023-га...); калі работам, створаным у мінулым стагоддзі, уласціва стрыманасць колераў (нават «Сонечная сюіта» 1982 года светлая, але не рэзкая — яна не асляпляе), то ў габеленах апошняга часу Наталля Сухаверхава прыйшла да яркасці і насычанасці, эксперыментуе з кантрастамі (так, сустракае глядача выстаўкі даволі кідкі «Калядны вечар» 2013 года). Да таго ж у творах апошніх двух дзесяцігоддзяў, прынамсі, тых, што прадстаўлены на «Каляровым фэсце», выразны зварот аўтара да арнаментальнасці. У гэтым — і павага да традыцый, і імкненне да святочнасці.

Тэма адпачынку і свята з'яўляецца ключавой для творчасці мастачкі. Адпаведныя кампазіцыі займаюць асаблівае месца ў экспазіцыі, напрыклад, зімова «Прыехала Каляда» (2010) і летняя «Купалле» (2011). Маляўнічыя лірычныя

і месцамі казачныя габелены валодаюць нейкай патаемнай сілай, здольнай зачараваць і паланіць. Не паддацца гэтаму ўплыву — значыць не ўбачыць хараста, ідэю вяршэнства якога творца нясе на працягу ўсяго жыцця.

— Наталля Сухаверхава — не проста мастак-габеленшчык. Гэта наша гордасць, — адзначыў старшыня Беларускага саюза мастакоў Глеб Отчык. — І «Каляровы фэст» сведчыць пра тое, што аўтар — вельмі чуйны і ўважлівы мастак, творчасці якога ўласціва глыбокая стылізацыя. Яе габелены, што патрабуюць доўгай і карпатлівай працы, заслугоўваюць высокай ацэнкі.

«Прыехала Каляда», 2010 г.

Выстаўка Наталлі Сухаверхавай «Каляровы фэст» будзе працаваць у Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага да 26 студзеня.

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

Зямля пад нагамі

Аляксандр Трускоўскі вядомы глядачу як мастак па шкле, а яшчэ як кіраўнік вітражнай майстэрні Свята-Елісавецкага манастыра ў Мінску. На мінулым тыдні ў Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў (Някрасава, 3) адкрылася яго першая персанальная выстаўка пад назвай «[Не]асабістае пытанне». На ёй прадстаўлены арт-аб'екты са шкла, магчымасці якога дэманструюцца ў тым ліку з дапамогай відэа-арта і саўнд-арта. З выстаўкай, куратарамі якой выступаюць Дзіна Даніловіч і Аляксандр Булаш, можна пазнаёміцца да 16 лютага. Між тым плануецца аўтарская сустрэча, сумешчаная з куратарскай экскурсіяй. Раім не абмінуць увагай ні экспазіцыю, ні мерапрыемства ў яе рамках, а пакуль увазе чытача «ЛіМа» — думкі стваральнікаў і арганізатараў аб «[Не]асабістым пытанні».

Кандыдат мастацтвазнаўства, намеснік дырэктара НЦСМ Алесь Іназемцава:

— Шмат глядачоў наведала наш нядаўні праект «Зямля краваточыць гісторыяй». Адным з самых запамінальных яго экспанатаў стала работа ў выкананні Аляксандра Трускоўскага — у канцэпцыі выстаўкі гэта была кульмінацыя. Трагедыя беларускага народа мастак перадаў нечакана, з дапамогай нязвычайна матэрыялу.

Новая экспазіцыя «[Не]асабістае пытанне» іншая, аднак і яна дазваляе задумацца над тым, як шмат пачуццяў змяшчае ў сабе шкло. З яго дапамогай можна адлюстравать і трагедыю, і казку, і свята, і дзіцячыя ўспаміны. Магчымы і погляд на самога сябе.

Мастак Аляксандр Трускоўскі:

— Для мяне гэта важны праект, і, дарэчы, да самага канца сумняваўся, што ён адбудзецца, што яго магчыма арганізаваць. Хочацца падзякаваць самым блізкім маім людзям — маёй сям'і — за падтрымку і разуменне таго, чым я займаюся. Натуральна, іншы раз у іх узнікаюць сумненні, але ўсё роўна немагчыма не заўважыць, не адчуць іх дапамогу і апірышча, што дазваляе мне ствараць і рухацца наперад.

Дзякую і Нацыянальнаму цэнтру сучасных мастацтваў за тое, што праект ажыццявіўся. Для мяне было неабходна паказаць шкло не з дэкаратыўна-прыкладнага боку, не як матэрыял, які мае ўтылітарны характар, а як крыніцу, з дапамогай якой можна разважаць на сур'ёзныя тэмы, пра тое, што хвалюе. Шклom займаюся даўно, і заўсёды цікава, як яно сябе павядзе, куды накіруе ў тым ці іншым рэчышчы. Такое ўзаемадзеянне з розных бакоў прываблівае. Пытанні, якія мяне хвалююць, спрабую выявіць праз гэты матэрыял, часам не знаходзячы адказу.

Але, працуючы з ім, значна цікавей і прасцей існаваць у гэтым свеце. Куратарам, вядома, асобная ўдзячнасць: за тое, што жывуць справай, якой займаюцца. Праца па арганізацыі выстаўкі была велізарная, і мы да канца не ўяўлялі, што атрымаецца ў выніку. Аднак працэс, калі адбываецца мантаж, калі ідэя, такая далёкая, рэалізоўваецца ў канкрэтнай прасторы, вельмі займаюць.

«Пакінутае», 2024 г.

ў канкрэтнай прасторы, вельмі займаюць.

Куратар Дзіна Даніловіч:

— З невяржэннем чакала пачатку работы над экспазіцыяй. Аляксандр Трускоўскі — чудаўны чалавек і ўнікальны мастак. Рэзультат, які паўстаў перад

«28 хагадаў», 2024 г.

публікай, цалкам залежаў ад яго таленту і нашага агульнага памкнення прадэманстраваць плён яго працы.

Вялікая рэдкасць, калі аўтар не становіцца заложнікам свайго рамяства, калі гэтае рамяство, прытым даволі старадаўняе, дае яму магчымасць сучаснага разважання, калі ёсць разуменне, як выкарыстоўваць матэрыял. Шкло ў руках Аляксандра Трускоўскага (а спачатку ў яго розуме і сэрцы) ператвараецца ў вельмі актуальнае і вострае выказванне. «[Не]асабістае пытанне» — цалкам сучасны праект. Трэнд апошніх гадоў — вяртанне да архаікі і мастацтва, якое падразумывае выкарыстанне чагосьці матэрыяльнага, вітальнага, таго, што патрабуе шмат часу і разважанняў. Сярод тых, хто дазваляе сабе ствараць у гэтым рэчышчы ў нашым хуткім жыцці, — Аляксандр Трускоўскі. Мяркую, такое мастацтва становіцца зямлёй пад нагамі для гэтага мастака і, здаецца, гэтую зямлю можа адчуць і глядач.

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

Думаць пра агульны пачатак...

У галерэі «Універсітэт культуры» адкрылася ўнікальная выстаўка «Іншыя светы» Анатоля Ліса. У экспазіцыі прадстаўлена больш за 60 работ, выкананых у розных стылях, жанрах і кірунках. Творчасць беларускага майстра прапануе чараўнае падарожжа па нязведаных краінах, фантастычных прасторах і таямнічых закутках Сусвету.

Свой кар’ерны шлях Анатоль Ліс пачаў з пажарна-выпрабавальнай станцыі, якая пазней стала асновай для заснавання Універсітэта грамадзянскай абароны МНС Рэспублікі Беларусь. Пасля заканчэння ў 1971 годзе тэатральна-мастацкага інстытута пэўны час працаваў мастаком-афарміцелем. Анатоль Ліс стварыў мноства плакатаў, буклетаў і медалёў, прысвечаных пажарнай тэматыцы. Яго значным укладам стала заснаванне галерэі партрэтаў ветэранаў і кіраўнікоў пажарнай службы, пачынаючы з 1921 года і да нашых дзён.

Пасля выхату на пенсію працягнуў займацца творчасцю. Яго архіў налічвае больш за сотню жывапісных і больш за тысячу графічных работ, а творы знаходзяцца ў дзяржаўных і прыватных калекцыях Фінляндыі, Ізраіля і ЗША.

На працягу ўсяго жыцця творца шмат эксперыментываў з рознымі жанрамі і стылямі, што можна заўважыць на выстаўцы «Іншыя светы». У яе межах прадстаўлены класічныя пейзажы, партрэты і графічныя работы, выкананыя акрылам і алеем, пастэллю і простым алоўкам.

Экспазіцыя падзелена на дзве залы — два своеасаблівыя, процілеглыя па атмасферы сусветы. Першы сумяшчае міфалогію і рэлігію, прымушае задумацца пра вытокі чалавечага існавання і межы нашай рэальнасці. Творчасць Анатоля Ліса напоўнена філасофскімі разважаннямі, якія адлюстроўваюць перажыванні і пачуцці аўтара. Пачынаецца экспазіцыя сімвалічна: работы «Благаслаўненне» (2017), «Пераемнасць» (2014), «Маці прырода» (2015) расказваюць пра наш агульны пачатак, дзе межы паміж рэальнасцю і чараўніцтвам сціраюцца, агаляючы сапраўдную існасць светабудовы. У работах

з рэлігійным падтэкстам — «Благаслаўненне» (2017), «Бог з намі» (2005), «З’яўленне Евы» (2014) і інш. — мастак выкарыстоўвае розныя вобразы, звяртаючыся нават да язычніцкіх сімвалаў. Рэлігія ў творах Анатоля Ліса не расказвае чалавецтву, як патрэбна жыць. Яна адлюстроўвае сапраўдную існасць людзей, іх загані і боль.

Побач знаходзяцца работы, прысвечаныя міфалогіі і старадаўнім традыцыям, якія захаваліся да нашых дзён. Карціны «Царэўна-лебедзь» (1989), «Жамчужына мора» (2016), «Вянок ратавання» (2008) адсылаюць гледачоў да ўласных крыніц, дзе прадкі верылі ў патэмнае і як ніколі былі блізкія да цудаў.

Асобна трэба разглядаць работы «Скульптура гумовая» (2013) і «Перапляценне эмоцый» (2010), выкананыя ў кірунку «сюррэалізм». Фантастычныя сілуэты, сімвалізм і загадкавае ствараюць спрыяльную атмасферу для даследавання закладзеных у творы сэнсаў.

Усе карціны, прадстаўленыя ў першай зале, выкананы ў адной колеравай палітры, ствараючы адзіную блакітна-бірузовую прастору для роздуму.

Пейзажы і графічныя работы Анатоля Ліса прадстаўлены асобна. Напоўненыя паэзіяй, любоўю і прыгажосцю краявіды, выкананыя ў рэалістычнай манеры,

«Адліга», 2005 г.

прывабліваюць цеплыню, лірычнасцю і прапрацоўкай дэталю. Аўтар не пакінуў без увагі ні адну пару года. Светапогляд Анатоля Ліса дазваляе гарманічна ўпісаць класічныя вобразы ў сучаснае выяўленчае мастацтва, падкрэсліваючы вытанчанасць і пяшчоту беларускай прыроды.

Амаль кожны пейзаж паказвае прыгажосць нашых рэк і азёр, што вельмі моцна пераклікаецца з фантастычнай блакітнай прасторай першай залы.

У меншай ступені на выстаўцы прадстаўлены графічныя работы майстра. Аднак яны таксама заслугоўваюць асаблівай увагі. З дапамогай толькі простага алоўка мастак імкнецца перадаць багаты ўнутраны свет чалавека, яго супярэчлівыя пачуцці і яркія эмоцыі. Аўтар выкарыстоўвае жанр партрэта, дзе звычайныя штрыхі раскрываюць глыбіню сэрца. Тут таксама можна сустрэць сюррэалістычныя работы, якія паказваюць загані чалавецтва.

У сваіх работах Анатоль Ліс часта выкарыстоўвае вобраз жанчыны ў ролі багіні, маці, каханай, пакуціцы... Недарэмна ў самым пачатку экспазіцыі гледачы знаёмяцца з творами «Маці прырода», які сімвалізуе пачатак усяго жывога на Зямлі.

Выстаўка працуе да 18 студзеня 2025 года.

Лізавета КРУПІАНЬКОВА

«Царэўна-лебедзь», 1989 г.

У атмасферы лялечнага цырка

Напаярэдадні навагодніх святкаванняў галерэя «Мастацтва» запрашае наведаць выстаўку «Circus» у межах праекта «KUKLA» і пазнаёміцца з эксклюзіўнымі калекцыямі аўтарскіх лялек. Каляндрыя дэкарацыі і дзіўныя персанажы пераносяць у зімовую казку.

Праект «KUKLA» арганізаваны сябрамі па творчасці ў 2019 годзе. Яго ўнікальнасць у тым, што ён некамерцыйны і заснаваны на вялікай любові да аўтарскіх лялек і цацак ручной работы, а таксама на жаданні прыўнесці ў гэты свет як мага больш святла і дабрыві.

Выстаўка «Circus» у галерэі «Мастацтва» прыцягвае ўвагу багаццем колераў, формаў і матэрыялаў. Шэрыя зімовыя будні змяняюцца атмасферай казкі і чараўніцтва. Галоўная тэма экспазіцыі — лялечны цырк, аднак аўтары выйшлі за межы камічнасці і смеху. Тут можна ўбачыць і чараўных лясных жывёл, і герояў з савецкіх кінастужак, і папулярных герояў карэйскіх дарам, і дзіўных міфалагічных істот розных краін свету.

Ад вялікай разнастайнасці твораў разбягаюцца вочы, і вельмі складана спыніцца на чымсьці погляд. Каля работ размешчана невялікая інфармацыя пра аўтара, яго кантакты для далейшага супрацоўніцтва і кароткая гісторыя вырабы лялек і цацак. Кожны творца арганізоўвае цэлую інсталяцыю, маленькі сусвет з фантастычнымі персанажамі і чараўнымі краявідамі.

Многія мастакі адкрылі для сябе новы від дзейнасці — стварэнне аўтарскіх інтэр’ерных лялек — ужо ў сталым узросце. Гэта не проста хобі, а магчымасць перадаць уласныя пачуцці праз любімых, часам камічных, персанажаў.

Алена Уласенка «Арлекін», 2024 г.

Усе работы здзіўляюць якаснай прапрацоўкай дэталю, незвычайнымі формамі і колеравымі рашэннямі. Аўтары смела эксперыментуюць з матэрыяламі, выкарыстоўваючы гліну, лямец, разнастайны тэкстыль і фурнітуру.

Работа «Каламбіна» (2024) Алены Уласенка расказвае гісторыю прыгожай дзяўчынкі, якая працуе ў цырку разам з сябрамі. Гэты персанаж вядомы па італьянскай камедыі масак, гісторыя якой пачынаецца ў XVI стагоддзі. Дзяўчына спалучае аўтэнтчныя традыцыі і культурныя коды. Алена Уласенка змяніла характар інтрыганкі, пакінуўшы толькі ўласцівыя Каламбіне дэталі касцюма. Таксама ўсіх герояў аб’ядноўвае велізарны каўнер — гаргера, распаўсюджаны

сярод арыстакратаў Заходняй Еўропы, а цяпер важны арыбут цыркавога касцюма. Інтэр’ерныя лялькі Алены Уласенка знаходзяць сваё месца ў Паўночнай і Паўднёвай Амерыцы, у Еўропе, на Блізкім Усходзе.

Мастачка Наталля Буднікава лічыць свае творы не проста лялькамі, а «сапраўднымі маленькімі артыстамі». Кожны яе персанаж жыве сваім жыццём і расказвае ўласную гісторыю. Аўтар спалучае элементы розных культур, ствараючы падставу для генерыравання новых ідэй і гіпотэз. Негледзячы на тое, што героі пражываюць уласную гісторыю, усе яны аб’яднаны агульнай колеравай гамай, амаль незаўважнымі дэталю касцюмаў.

Чорна-белая палітра творчасці Кацярыны Мінаковай вылучаецца на фоне рознакаляровых работ «суседзяў». «У праекце «Circus» я папрацавала з колерам, мне захацелася зрабіць яго фактурным, пацёртым, шурпатым. Паказаць драму і акцёрскае майстэрства, якія стаяць за ўсім гэтым бляскам і святлом. Усе героі — дэталі адной кампазіцыі, але кожны — індывідуальнасць са сваім унутраным светам», — піша мастачка. Метафарычная вешалка, на якой размясціліся людзі-касцюмы, сімвалізуе шматоблічную працу акцёраў, дзе кожная сыграная роля адпраўляецца ў шафу, часам разам з часцінкай душы героя.

Жанна Ляховіч па адукацыі педагог-дашкольнік, стварыла сваю першую ляльку толькі ў 50 гадоў! Цяпер мастачка эксперыментуе з рознымі тэхнікамі, спрабуе новыя матэрыялы і знаходзіцца ў бесперапынным пошуку цікавых ідэй, вобразаў, сюжэтаў. На выстаўцы «Circus» Жанна Ляховіч прадставіла работы, натхнёныя савецкімі акцёрамі і персанажамі.

Тут можна ўбачыць Юрыя Нікуліна («Юрый Нікулін. Рэпрыза «Бервяно», 2024 г.) і Вячаслава Палуніна («Вячаслаў Палунін. Рэпрыза «Вешалка», 2024 г.), вырабленых з пластыку, які запякаецца.

Дар’я Лізункова «Жанглер нябеснымі стыхіямі», 2024 г.

Акрамя лялек і цацак аўтары працуюць над дэкарацыямі. Кожны персанаж можа пракаціцца на каруселі, зазірнуць у рознакаляровы шацёр, праехацьца на ровары. Падчас работы экспазіцыі можна набыць прыгожыя інтэр’ерныя лялькі, мяккія цацкі і ёлечныя ўпрыгажэнні.

Праект працуе да 11 студзеня 2025 года.

Лізавета КРУПІАНЬКОВА, фота аўтара

ПрыМРОІлася...

Не бывае жыцця, якое праходзіць бясплодна. Не бывае маленькага жыцця: калі яно ёсць, то за ім глыбокі сэнс, незалежна ад таго, дзе людзі знаходзяцца — у горадзе ці вёсцы, як складваецца іх лёс — шчасліва ці драматычна. Але асобныя лёсы яднаюцца праз агульную песню беларускага жыцця ў спектаклі «Мроіва».

Наша агульнае беларускае шчасце і свае, такія зразумелыя людскія драмы далі падставу для з'яўлення адметнага твора. Яго аўтар — галоўны рэжысёр Беларускага дзяржаўнага тэатра лялек Яўген Карняк — умее ствараць на сцэне непаўторны свет, таму няма чаго здзіўляцца, што білеты на прэм'ерны спектакль трэба лавіць за месяц — незвычайны ажыятаж. Абазнаныя тэатралы ведаюць: тут варта чакаць самых неардынарных пастановак з пункту гледжання як сэнсу, так і формы. Але справа яшчэ і ў магчымасці адчуць славу і сілу мастацтва, здольную істотна скалыхнуць душу і абудзіць вір думак пра тое, што для нас

з'яўляецца каштоўным

Усе спектаклі Карняка неардынарныя, але кожны наступны робіцца з яшчэ большай ступенню вынаходлівасці ды крэатыўву. Чытай — таленту (кожны яго адчуе, нават пры тым, што запыты на тэатральны ўражанні індывідуальныя). Але хто чакае чараўніцтва, той у яго патрапіць. Хто шукае глыбіні, таго яна зацягне і потым доўга не адпусціць.

Так, напэўна, не адпускае знаёмы па фотаздымках вобраз: бязмежная водная прастора — рэкі, азёры ды балоты, — пасярод якой выпаскі ды кавалачкі зямлі з зялёным лесам ды збудаваннямі. Таму адразу разумееш тэму, калі гэта ўсё з'яўляецца перад намі — у тэатральнай зале. І гэта не фота, бо мы на свае вочы бачым працэс стварэння нашага адметнага свету. Нібыта чорная бездань рэчак ды балот — сканцэнтраваная таямнічасць, з якой навучыліся суіснаваць людзі. Не менш таямнічыя, таму што вырашылі «абрастаць» жыццём і прывязвацца да гэтай мясцовасці, нашы продкі. Пра іх размова. Пра зямлю і радзіму — якой яна паўстае для нас паводле сямейных гісторый. Яе вобраз узнікае на пачатку дзеі. Калі раптам высюваецца нейкі «турыст» з камерай, пачынае здымаць наваколле ды скіроўвае ўвагу на водную паверхню, усталяваную на сцэне. На нашых вачах яна набывае каласальны памер дзякуючы таму, што здымкі ў рэжыме рэальнага часу выводзяцца на заднік-экран. Глядач бачыць і пазнае ландшафт: на ваду выкладваюць маленькія купкі яркага зялёнага моху — адну, другую, трэцюю... На іх — мікраскапічныя хаткі ды жывёлін. Ого! Беларусь — як на прыгожых здымках, зробленых з вышні птушынага палёту. Узровень размовы зададзены.

А далей адбываецца вобразнае ўзнаўленне з інтэрпрэтацыяй мінулага, якое так ці інакш уплывае на сучаснасць. Таму што жыхары балоцістых мясцін — гэта людзі з асаблівымі характарам, памкненнямі і ладам жыцця. Можна было б сказаць словамі класіка: «няма таго, што раньш было». Але як паглядзець. Ёсць нешта вызначальнае для жыхароў гэтай зямлі розных пакаленняў (у розныя часы). Тое, што яны аднолькава адчуваюць, пра што клапоцяцца. Нават калі таго жыцця — як некалі — ужо няма, таму што няма вёскі, адкуль родам бабуля ці маці. Можна, няма і хаты, куды можна прыехаць, калі штотдзённая мітусня забірае сілы. І нават калі няма прывязкі да тых мясцін, што далі пачатак роду, застаецца нябачная сувязь з імі, глыбокае адчуванне прысутнасці ў тваім жыцці тых, хто быў «да», таму што яны працавалі дзеля таго, што «пасля».

...А некалі была вёска, напэўна, немаленькая, крамай ды лазняй — гучыць голас жыхара, які з задалаваннем распавядае пра мінулае сённяшнім гараджанам, якія прыехалі збіраць фальклор ды жыццёвыя гісторыі. Рэальныя расповеды людзей запісаны на стужку, іх жывыя галасы гучаць каларытна і натуральна, таму разумееш: менавіта так гэтыя людзі гавораць у жыцці — проста, шчыра, па-свойму... Ці яшчэ жанчынка ўспамінае: каго пакахала, з кім пабралася, як дзяцей цягнула фактычна адна, бо ў сужэнца былі свае радасці. Гэта галасы розных людзей, можа, нават з розных вёсак. Але яны дакументальна падмацоўваюць карціну, якая разгортваецца перад вачыма праз

мастацкія сродкі

Прыдуманая персанажы, якія пазначаюць сюжэт (чаго звычайна чакаюць ад тэатра), тут ёсць. Праўда, яны ўмоўныя, хутчэй сімвалічныя, як і сама фабула паказам вясковых клопатаў у розныя поры года. Нездарма побач з адзіным мужчынам, вясковым мужыком (артыст Уладзіслаў Солодаў), з'яўляюцца чатыры жанчыны. Спачатку яны нібыта здані пасярод пустак балот беларускай зямлі — ходзяць па вадзе, вакол яе гаспадарыць і запускаяць жыццё, у тым ліку ў маленечкіх маўклівых хацінках, падобных на шпакоўні. Але ў кожнай з іх створаны адмысловы свет, за якім так цікава назіраць — ажно баішся дыхаць, каб не растварыліся гэтыя мроі-дзівосы. У маленькіх хацінках — мікраскапічны свет, які павялічваецца да рэальных памераў! Варта толькі прыгледзецца. Хагак некалькі, усе нясуць пэўную сэнсавую нагрузку. Як і жанчыны: яны абазначаюць рух часу і пэўны прамежак лёсу чалавека (але можна паглядаць і шырэй). Напрыклад, калі жанчына-вясна (актрыса Ганна Гаспадарык) у вясельнай сукенцы выбірае сабе пару (спачатку — гумовых ботаў, якія стаяць убаку ад вялікай вады), а пасля ідзе з жаніхом пад вянец, то ажывае будынак, у якім на сценах выступаюць абразы. Абліччы святых не надта радасныя: сцены залівае дождж, на падлозе збіраецца вада. Ці гэта нядробная прыкмета няпростага жыцця?..

Вядома, вёска — найперш праца. Ды і само жыццё вясцоўца — суцэльная праца, за якой не бачыш нічога іншага, але ж так наканавана беларусу. Пісаў пра гэта яшчэ Янка Купала ў сваёй «Адвечнай песні» — ёсць прамая адсылка да гэтага твора. У Купалы Мужыку наканавана беспрасветнае цяжкае жыццё ад нараджэння да смерці. Карняк абазначыў завяршэнне жыццёвага цыкла: як напамін пра вялікую некалі вёску паўстаюць крыжы на могілках, якія зацярушвае снегам. Але ж больш важна тое, што кожны са спачылых пакінуў свае плады на зямлі. І ў гэтым надзея.

Дзіця чакае жанчына-восень (актрыса Надзея Чэча). А ў адной з хацін паўстае прыгожы сад, дзе заспяваюць яблыкі, падаюць ды коцяцца па траве... Жанчына-зіма (Іна Ганчар), як мудрая маці, сочыць за тым, каб у дзяцей усё ішло ладна, а сын заставаўся добрым гаспадаром і надзейным апірышчам для сям'і. Каб перад родам не было сорамна. А гэта яшчэ адзін з умоўных герояў дзеі, хоць і нябачны, але фактычна галоўны. Калі камера зазірае ўнутр адной з хацін, то на задніку сцэны мы бачым убранне, пазнавальнае і тыповае для вёскі, нават з фотаздымкамі сваякоў, якія звычайна займалі галоўную сцяну ў доме. Адкрытыя прыгожыя

твары людзей, здымкі сям'і, дзяцей, вайскоўца ў форме — ды шклянка з лустачкай хлеба на сталі, каб памянулі...

Ювелірную працу зрабілі людзі, якія вельмі беражліва і з любоўю абставілі той дамок мікраскапічнымі рэчамі — пры павелічэнні яны не страчаюць якасці! Дакладна, нашчадкі руплівых колішніх гаспадароў. Гэта зачароўвае і ўвесь час прымушае захапляцца фантазіяй і вынаходніцтвам стваральнікаў, а ўражанні толькі ўзмацняюцца цягам дзеі. Нездарма сярод датычных да выпуску спектакля акрамя самога аўтара і рэжысёра, мастака-пастаноўшчыка Таццяны Нерсісян (яна, здаецца, здолела ўвасобіць немагчымае) і кампазітара Кацярыны Аверкавай пазначана вялікая колькасць людзей: супрацоўнікі мастацкага цэха і тэхнічных службаў. Дзякуючы іх працы гэты спектакль вылучае

метафарычнасць і сімвалізм

З гэтага пункту гледжання спектакль можна назваць інтэрыгоўна-інтэрактыўным. Таму што вобразная сістэма вельмі складаная, а глядачу даводзіцца мала таго, што для сябе выбудоўваць сюжэт (паводле свайго гаспаўспрымання), дык яшчэ і счытваць сэнсы, зашыфраваныя ў мастацкай форме. Гэта як асобныя рэчы, якія мы бачым на сцэне (бідоны, боты, слупы), так і дробныя дэталі мікрасвету ў хацінках (а яны не менш значныя). Адбываецца яднанне стыхій, таму што тут зварот да зямлі (яна відавочная і трывалая як глеба пад нагамі, нягледзячы на тое, што чыста па-беларуску ты перажываеш з-за небяспекі дрыгвы, якая можа зацягнуць людзей, але тыя даволі ўпэўнена робяць свае крокі), а часам здаецца, што трымаюцца за паветра (тут хаціны нібыта падвешаны, па паветры ідзе нават кароўка, у пэўнай прасторы гуляе вецер). Вада — галоўная стыхія, з якой усё пачынаецца і развіваецца. Вада пастаянна прысутнічае на сцэне і нават займае там вялікую прастору. Яна пад нагамі артыстаў: па ёй ходзяць, у яе плюхаюцца. Апалоскваюцца з наявнага шэрага металічнага рукамыніка. Адзін за адным некалькі рукамынікаў кранаюць рукі жанчыны — нібыта кароўку доіць. А калі іх перавярнуць — пачынаюць гучаць званы. Па тых, каго ўжо няма? Ці клічуць жывых, каб памяталі, хто яны і адкуль. Каб запалілі свечкі, якія калісьці гарэлі ў храме — агонь там, можа, і згас. Але агеньчык (запал, імпят) набыў іншую форму існавання. Ён захоўваецца ў людзях, у нашчадках — найлепшых пладах тых, хто жыў да нас. Нездарма ж камера выводзіць на экран выяву самой глядзельнай залы — як часткі таго, што ўзноўлена на сцэне. Кожны з прысутных — частка беларускага свету, які можа мяняцца, але застаецца галоўнае. Як той плод, што раней скаціўся з маленькай яблыні, — ці не ён апынуўся ў руках жанчыны-вясны (артыстка Аляксандра Лакуціна) і сілкуе ў адказны час, калі трэба прызнацца: гэта мая радзіма. У ёй — некалькі пакаленняў папярэднікаў, за ёй стагоддзі існавання, пра што нагадвае «Песня пра Зубра» Гусоўскага, словы якой гучаць вельмі арганічна ў спалучэнні з выявай магутнага сімвала Беларусі. Дрыготкі вобраз зубра нібыта выплывае з тумана, але паступова становіцца больш выразным, не адарваным ад сучаснай рэчаіснасці — над ім блакітнае неба, зялёная трава, а вакол вырастаюць дрэвы. Гучаць даўнія словы, але сучасныя рытм, настрой.

Спектакль атрымаўся візуальна-дакументальна-метафарычны. Ён нараджае алузіі, гаворыць з намі праз алегорыі, і вынік гэтай размовы будзе ў кожнага свой, у залежнасці ад таго, як уласныя гісторыі накладуцца на ўбачанае. Таму, каб уцягвацца і разумець, даводзіцца становіцца сутворцам. Але якая ж радасць, калі вобразы раскрываюцца і пачынаюць працаваць у свядомасці. Такім чынам, у кожнага будзе сваё «Мроіва». Але яно нязменна пра тое, як мы працягваем справы папярэднікаў. Гэта пра любоў, але без залішняга пафасу, якая проста ёсць і сагравае, таму што ты частка гэтага ландшафту, у табе ўсё роўна гарыць агеньчык, запалены тут.

Калі доўгімі зімовымі вечарамі хочацца святла — то вось яно. А ў цемры тэатральнага асвятлення яшчэ і ахінае цеплынёй любові, якая і праз час прарываецца ўсмешкай на вуснах пры думцы аб тым, што нам распавядаюць, ды як жа бліскуча, пластычна, тонка. Сапраўднае дзіва!..

Ларыса ЦІМОШЫК

Фота з сайта

Беларускага дзяржаўнага тэатра лялек

«Крычыце мне «брава!» Я паўтару на біс»

Так спяваў адзін з характарных персанажаў мюзікла «Блакiтная камя», які быў пастаўлены на сцэне Беларускага музычнага тэатра ў 2011 годзе. Словы аказаліся прарочымі.

Гэты своеасаблівы сцэнічны твор кампазітара Кіма Брэйтбурга і паэта Карэна Кавалерана, якія раней вельмі плённа працавалі ў песенным жанры, карыстаўся велізарным поспехам у глядачоў. І калі ў 2019 годзе па тэхнічных прычынах ён быў зняты з рэпертуару, глядачы адразу адрэагавалі на гэта: хто — засмучэннем, а хто — патрабаваннем вярнуць на сцэну любімы спектакль. І вось праз пяць гадоў «Блакiтная камя» зноў з'явілася ў рэпертуарнай афішы нашага тэатра. Над аднаўленнем спектакля працавалі тая ж маскоўскія пастаноўшчыкі: Мікалай Андросаў — рэжысёр і балетмайстар у адной асобе — і музычны кіраўнік Валерыя Брэйтбург. Чаго не скажаш пра выканаўцаў, бо некаторых з іх у тэатры ўжо няма, а трупы ў цэлым за апошнія гады істотна змянілася і памаладзела. Таму тая артысты, якія былі задзейнічаны ў першай пастаноўцы, сталі для маладых узораў для пераймання. Але асабліва адказнасць выпала на плечы Ілоны Казакевіч, якая раней была выканаўцай галоўнай ролі, а цяпер стала асістэнтам рэжысёра адноўленай версіі.

Ніякіх істотных адрозненняў паміж першай і другой версіямі спектакля няма. З аднаго боку, ён пабудаваны па законах тэатральнай пастаноўкі, а з другога — у ім праяўляюцца характэрныя рысы маскультуры праз мноства сродкаў сцэнічнай выразнасці, уласцівых сучаснаму эстраднаму шоу. Аб гэтым сведчыць і тая акалічнасць, што ў спектакля няма дырыжора-пастаноўшчыка — «Блакiтная камя» ідзе пад інструментальную фанараму, так званаю мінусоўку. У прыхільнікаў класічнага мюзікла, якія прывыклі адчуваць жывое дыханне аркестра, гэта выклікае зразумелае раздражненне, і пустая аркестравая яма толькі ўзмацняе іх эстэцкія перажыванні. Але таго дасягнуць не ўзнікае ў тых глядачоў, для якіх самае галоўнае ў гэтай пастаноўцы — поп-музыка сама па сабе, да таго ж аздобленая якасным і відовішчым шоу. Так што ў ацэнцы гэтага спектакля ўсё залежыць ад устаноўкі глядачоў.

І тут важна прывесці выказванне Кіма Брэйтбурга пра яго творчыя пошукі: «Я не прэтэндую на стварэнне твораў, у якіх з'яўляюся дылетантам. У прышчыпе, я працую ў звыклым для сябе жанры, але падаю яго ў новай арыгінальнай форме. Канцэртныя песенныя праграмы сябе ўжо вычарпалі, і сёння колькасць сольных канцэртаў скарачаецца, а колькасць мюзіклаў, падобных нашаму, узрасла. Супрацоўніцтва з музычным тэатрам значна садзейнічае майму творчаму самавыяўленню, бо пры дапамозе тэатральнай пастаноўкі можна вырашаць больш складаныя мастацкія задачы».

У аснове сюжэта гэтага твора — падзеі з другой паловы XVIII стагоддзя, у цэнтры якіх знаходзілася легендарная авантурыстка-самазванка князеўна Тараканова, якая аб'явіла сябе прэтэндэнткай на расійскі трон. Але, як сведчаць даследчыкі, гэтая асоба такім імем сябе ніколі не называла. У яе было мноства іншых гучных імён, пад якімі яна, пачынаючы з 1772 года, з'яўлялася ў еўрапейскіх

сталіцах, жывучы за кошт вельмі ўплывовых пакраўціцеляў. А закончыла свае небывалыя па дзёрзкасці прыгоды ў 1775 годзе пад імем прынцэсы Лізаветы — дачкі імператрыцы Лізаветы Пятроўны і яе фаварыта графа Аляксея Разумоўскага, якая з самага нараджэння выходзіла па-за межамі Расіі. Дзеянне ў спектаклі якраз і адбываецца ў гэтым годзе, які стаў для самазванкі фатальным.

Кацярына II добра разумела палітычную падаплёку такіх небывалых чутак, якія імкліва распаўсюджваліся па ўсёй Еўропе. Гэта быў перыяд пасля першага падзелу Рэчы Паспалітай, і польскія ўплывовыя магнаты, так званыя канфедэраты, імкнуліся абмежаваць уплыў расійскай імператрыцы на далейшы лёс іх дзяржавы. У сваёй палітычнай барацьбе яны маглі выкарыстаць і легенду пра дачку Лізаветы Пятроўны — нібыта спраўдзена спадчынніцу трона... З цвёрдым наказам «*изловить авантюрера, всклепавиую на себя имя*», якая на той момант знаходзілася ў Італіі, Кацярына адпраўляе туды сакрэтную місію на чале са сваім верным паплечнікам героем руска-турэцкай вайны графам Аляксеем Арловым.

Аўтар лібрэта засяродзіўся на тэме акахання гэтых двух персанажаў, не закранаючы вострых палітычных перыпетый, у якія была ўцягнута галоўная гераіня. У выніку перад глядачом паўстае не легендарная авантурыстка і самазванка, а вельмі рамантычная асоба, якая стала ахвярай міжнародных палітычных інтрыг. «Прынцэса Лізавета» клянецца Арлову, што нават не марыць аб троне, а толькі хоча даказаць сваё паходжанне, пацвярдзеннем якога служыць блакітная камя з імператарскім вензелем, якая нібыта дасталася ёй ад маці. У сваю чаргу Арлоў пранікаецца да яе настолькі глыбокім пачуццём, што прапануе руку і сэрца. А каб законна аформіць шлюб, Лізавета павінна падняцца на палубу расійскага флагманскага карабля. І вось тут яе авантурнае чутце не спрацавала... Самазванка была арыштавана на караблі, дастаўлена ў Санкт-Пецярбург, дзе яе заключылі ў Петрапаўлаўскую крэпасць. На допытах яна не прызнала сваёй віны і не адкрыла свайго сапраўднага імя. Ад цяжкіх умоў знаходжання ў сырым змрочным каземате яна захварэла на сучоты і памерла ў канцы таго ж 1775 года. І пахавана была, па афіцыйнай версіі, у двары крэпасці. Але спектакль заканчваецца зусім не так сумна...

Кім Брэйтбург адзначае, што музыку ён пісаў ужо на гатовы тэкст лібрэта, дзе па ходзе развіцця галоўнай тэмы

разгортваецца мноства падзей, напоўненых самым розным зместам і рознай эмацыянальнай афарбоўкай, што праяўлялася ў выкарыстанні разнастайных паэтычных жанраў і стыляў. Адсюль вынікае і жанрава-стылявы сінтэз у музычным матэрыяле, які складаецца з разнастайных невялікіх кампазіцый (можна сказаць — песень), што вызначаюцца як тэматычнай і сэнсавай закончанасцю, так і жанравай адметнасцю. Калі гаварыць аб агульнай, то гэта поп-музыка ў самым шырокім сэнсе, дзе ёсць элементы і класікі, і рока, і сучаснай музычныя стылі тыпу ай-рэн-бі. Разгорнутай музычнай драматургіі, уласцівай класічнаму мюзіклу, у гэтым творы няма, але ў ім прасочваецца пэўны лейтматывізм, які падтрымлівае адзінства ўсёй кампазіцыі. І, што самае галоўнае, характары персанажаў раскрываюцца менавіта праз яркія музычныя характарыстыкі, у якіх улоўліваюцца і рамансавыя, і фальклорныя інтанацыі, і найлепшыя рысы сучаснай песні. Усім гэтым кампазіцыям уласціва адна агульная рыса — яркі меладызм. І гэтым прыгожым запамінальным мелодыям кампазітар надаў выразную рытмічную адметнасць, што асабліва прыцягальна для аматараў сучаснай поп-музыкі. Зразумела, што ў адпаведнасці з музыкай і ў танцах, без якіх немагчыма гэта пастаноўка, назіраецца адпаведны стылістычны сімбіёз: гэта і класіка, і мадэрн, і такія сучасныя стылі, як хіп-хоп.

У гэтым спектаклі ёсць усё: і драма, і лірыка, і гумар. Адпаведна і персанажы падаюцца ва ўсёй разнастайнасці іх характарыстык. На прэм'еры ролю князеўны Таракановай выконвала маладая салістка Ганна Юрачка, якая даволі паспяхова пачала асвойваць амплуа гераіні. Па ходзе спектакля ў яе ёсць пяць выразных музычных нумароў. Першы з іх вырашаны ў стылі ай-рэн-бі з вялікай доляй рамантычнай лірыкі і з'яўляецца візітоўкай князеўны, якая выходзіць на публіку ў суправаджэнні клейрэтаў. Па сюжэце ў яе будзе захапляльны раманс,

найбольш эмацыянальна насычанымі з якіх з'яўляюцца пранікнёна лірычная «Нечаканае каханне», а таксама надрыўна-драматычная «Каханне забіта стрэлам ва ўпор», дзе артыст праявіў таксама і драматычны талент.

Пампезны вобраз Кацярыны II уважліва Беларусі Маргарыта Александровіч, якая выконвала ролю і ў першай пастаноўцы. Гэта адзіны персанаж мюзікла, які патрабуе акадэмічнай манеры выканання, і зразумела, што прыма выглядала ў ім вельмі пераканаўча.

Заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Віктар Цыркуновіч таксама другі раз паўстаў перад публікай у ролі Шустава — рэзідэнта сакрэтнай службы і прыдворнага інтрыгана. Гэты персанаж з яркай адмоўнай харызмай выпісаны аўтарамі найбольш выразна і надзелены разнастайнымі псіхалагічнымі характарыстыкамі, якія артыст вельмі ўдала раскрывае гарманічным спалучэннем музычных і драматычных выразных сродкаў.

Ёсць у спектаклі і два каларытныя персанажы: сакратар князеўны француз Нуарэ — нармаваны і напамаджаны «галантарэйны мужчынка», які раздзяляе захапленне сваёй гаспадыні, і дзяшччык Арлова Сомав, паводзіны і замашкі якога выдаюць у ім тыповага рускага мужыка. Два абсалютна розныя тыпажы, надзеленыя супрацьлеглай характарнасцю, аб'яднаны ў дзіўны сцэнічны дуэт — яны разам праходзяць праз усе сюжэтныя перыпетыі спектакля, нейкім чынам знаходзячы ўзаемаразуменне паміж сабой. У гэтых ролях выступілі Міхаіл Калбянцэў (Нуарэ) і Сяргей Жараў (Сомав).

Фінал гэтай рамантычна-авантурнай гісторыі аказаўся зусім нечаканым. Фрэйліна Кацярыны княгіня Пашкова, ролю якой выканала Ганна Юрынок, раптам успомніла, што 25 гадоў таму ў Парыжы ў яе быў раман з адным маркізам. Плод таго кахання, нованароджаную дзяўчынку, яна пакінула ў манастырскім прытулку. А ігуменні аддала на захаванне сваё каштоўнае ўпрыжжэнне — блакітную камя, якую атрымала ў падарунак ад былой імператрыцы Лізаветы Пятроўны. А цяпер тую

два любоўныя дуэты з графам Арловым і напоўненая горыччу і адчаем арыя «Плач не плач», звязаная з яе зняволеннем у Петрапаўлаўскай крэпасці.

У ролі Арлова выступіў Ілья Саванеўскі — вядучы саліст, у якога маладосць спалучаецца з тэатральным вопытам. Да таго ж ён выдзяляецца вельмі выйгрышной сцэнічнай фактурай, так неабходнай для амплуа героя. Для раскрыцця вобраза Арлова ўпор робіцца на вакальныя партыі з выкарыстаннем розных па характары і стылі кампазіцый,

самую камяю фрэйліна ўбачыла на грудзях самазванкі, якую таемна, разам з Нуарэ і Сомавым, навадала ў крэпасці... Зразумела, цяпер усе прэтэнзіі на тытул і трон аўтаматычна адпадаюць, Кацярына вызваляе дачку фрэйліны і благаслаўляе яе шлюб з Арловым. А ў фінальнай песні гучаць словы, якія ненавязліва заклікаюць глядача да роздуму:

Было так, а может быть, и нет —
Сохранил история секрет...

Зоя МАТУСЕВІЧ
Фота Сяргея ЧЫПРА

Яшчэ раз пра вечнае

Аляксандр Найман, ураджэнец Беларусі, які з 2001 года жыве ў Ізраілі, нядаўна прадставіў у Мінску выстаўку скульптур пад назвай «ПАРАДОКС НАУ». Больш за 30 твораў, у якіх ідзе гаворка пра розныя праявы зямнога і ўзвышанага, можна ўбачыць у Арт-гасцёўні «Высокое м’еста» да 26 студзеня.

Месца нараджэння Аляксандра Наймана — Мінск. Вучыўся ён спачатку ў Кірсанаўскім авіяцыйным тэхнічным каледжы (Расія), а пазней —

«Майсей. Скрыжалі Запавету», 2017—2018 гг.

у Нацыянальным авіяцыйным універсітэце, што ў сталіцы Украіны. Звязаў сваё жыццё з палётамі — доўгі час працаваў бортінжынерам у авіякампаніі «Белавія». Аднак яшчэ ў той час, калі працаваў па прафесіі, пачаў спрабаваць свае сілы ў творчасці.

Член Беларускага саюза кінематографістаў, Аляксандр Якаўлевіч піша сцэнарыі для анімацыйнага і ігравога кіно. Між тым уваходзіць у Аб’яднанне прафесіянальных мастакоў Ізраіля. Памкненні Аляксандра Наймана на шляху да мастацтва падтрымалі і паспрыялі яго творчаму развіццю сябры — беларускія мастакі. Прайшоў час, і сёння работы аўтара знаходзяцца ў прыватных калекцыях у розных краінах.

Выстаўку «ПАРАДОКС НАУ» можна ўмоўна падзяліць на дзве часткі. Першая ўяўляе сабой інтэрпрэтацыю старазапаветных сюжэтаў. Тут прадстаўлены шэраг работ, дзе ідэйны змест і філасофскае напавенне пануюць над формай. Адсюль — выбар герояў для твораў і імкненне да своеасаблівых назваў, у якіх, дарэчы, часта гучаць пытанні-заклікі, суправаджэнне ці нават замена гэтых назваў фрагментамі з розных тэкстаў — глумачэнне, умацненне ўплыву на глядача. Гэта не толькі цытаты з Бібліі, сустракаюцца радкі з паэзіі Валерыя Брусава, Канстанціна Бальмонта, а яшчэ — Дантэ Аліг’еры.

Гэтай частцы экспазіцыі, поўнай думак аўтара аб вечным і неспазнаным, быццам крыху абцяжаранай пошукамі адказаў на вечныя пытанні быцця і смерці, супрацьпастаўляюцца

будзённыя сюжэты. Менавіта тут знайшлося шмат месца гумару і гратэску, відавочная і настальгія: знікла тое жыццё, сышлі людзі, паступова сціраецца і самае дарагое — успаміны, якія робяць чалавека тым, хто ён ёсць.

Нягледзячы на супрацьпастаўленне высокага і будзённага, зварот да агульнага і асабістага і тыя самыя парадоксы, творы выстаўкі аб’ядноўвае любоў да блзкага, якая выяўляецца нават у спосабах формаўтварэння, няхай гэта мяккасць, плаўнасць у стварэнні вобразаў звычайных людзей, прадстаўнікоў

«... — выходзь!», 2017—2018 гг.

«... Стала ціха-ціха на ўсёй зямлі», 2021 г.

пэўнай эпохі, ці рэзкасць, выразнасць, дакладнасць у адлюстраванні чалавека як часцінкі нязвяданага сусвету. Зразумела, рэлігійны пачатак у творчасці Аляксандра Наймана надзвычай моцны, пытанні веры хвалююць і вабяць аўтара, прымушаюць менавіта так, а не іначай, выяўляць свае пошукі ў скульптуры, таму глядачу непадрыхтаванаму, каго тэма мала цікавіць, «ПАРАДОКС НАУ» можа здацца неабавязковым для навадвання. Адкрытаму ж да ўсяго новага, дапытліваму школьніку нават знаёмыя героі, сюжэты, падзеі ў аўтарскай інтэрпрэтацыі не дадуць засумаваць.

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

зваротная сувязь

На розныя густы

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухаць літаратурна-мастацкія і пазнавальныя праекты.

У праекце Навума Гальпяровіча «Сучаснікі. Літаратурныя партрэты», які гучыць у эфіры па суботах і нядзелях у 12.20, аўтар расказвае пра айчынны літаратары. Гэтым разам пойдзе размова пра пісьменніка і вучонага Уладзіміра Гніламедава.

У нядзелю ў 09.10, 16.00, а таксама ў панядзелак у 08.30 радыёверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» Навума Гальпяровіча прапануе сустрэчу з дырэктарам

Дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва Алены Макаранка. У праграме «Працуючым радком» у суботу і нядзелю — вершы Уладзіміра Дзюбы.

У праграме «Літаратурная анталогія» па буднях у выкананні Лікі Пташук ажывуць старонкі рамана Маргарэт Мітчэл «Знесены ветрам». У «Радыёбібліятэцы» слухайце твор Адама Міцкевіча «Пан Тадэвуш, альбо Апошні наезд на Літве». Выканаўца — заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Ляў Курган.

У 20.30 па суботах выходзіць перадача «Літаратурныя гісторыі», дзе гучаць

апаবাদны беларускіх і замежных аўтараў.

Юным прыхільнікам мастацкага вяшчання канал «Культура» прапануе з панядзелка да пятніцы чытанні ў межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» кнігі Марыі Шабанец «Пасланцы цмока».

Штоўечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для маленькіх.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ». У праграме магчымы змены.

«Чытаць з намі — утульна!»

Калі вы падпісаліся на газету «Звязда» ці на газету «Літаратура і мастацтва» на I квартал або на I паўгоддзе 2025 года — запаўняйце картку ўдзельніка, выразаўце яе і дасылайце да 22 студзеня 2025 года ў рэдакцыю на адрас: 220013, г. Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10а.

Сярод падпісчыкаў будуць разыграны сем канвектараў Edison Polo 1500 M і суперпрыз — маслены радыатар Neoclima NC 9309. Вынікі будуць апублікаваны ў газеце да 5 лютага 2025 года.

Прызы можна будзе атрымаць да 31 сакавіка 2025 года пры падачы квітання ці аб падпісцы на «Звязду» або «Літаратуру і мастацтва» на I квартал ці на I паўгоддзе 2025 года. Пасля 31 сакавіка 2025 года выдача прызой спыняецца і прэтэнзіі ад падпісчыкаў не прымаюцца. Умовы рэкламнай гульні чытайце ў «Звяздзе» ад 29 лістапада 2025 года, № 233.

Тэлефоны для давадак: (017) 271-81-53, 311-17-40.
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі № 4265 ад 1.12.2022 г. выдадзена Міністэрствам антыманапальнага рэгулявання і гандлю Рэспублікі Беларусь.

Картка ўдзельніка — падпісчыка «Звязды» або «ЛіМа» на I квартал або на I паўгоддзе 2025 года

Прозвішча, імя, імя па бацьку _____

Падпіска аформлена і аплачана ў _____ (аддзяленне сувязі)

на I квартал або на I паўгоддзе 2025 года

Жатні адрас і тэлефон _____ (абавязкова) _____ (індэкс)

Удачы ў розыгрышы!

ЛіМ Частка гісторыі і культуры нашай краіны

Газета творчай інтэлігенцы Беларусі.
Выходзіць з лютлага 1932 года. Штотыдзень — 16 старонак

● Паэзія ● Проза ● Літаратурная крытыка ● Бібліятэчная прастора
● Музеі ● Выяўленчае мастацтва ● Тэатр
● Музыка ● Архітэктура ● Краязнаўства ● Кінематограф

Падпісныя індэксы:	Цана, руб		
	за месяц	за квартал	за паўгоддзе
63815 — індывідуальная льготная падпіска	13,70	41,10	82,20
63856 — індывідуальная падпіска	19,70	59,10	118,20
63880 — ведамасная льготная падпіска	41,00	123,00	246,00
63416 — ведамасная льготная падпіска (для юрыдычных асоб, якія афармляюць падпіску ў адрас сваіх работнікаў і пенсіянераў)	19,70	59,10	118,20
638562 — ведамасная падпіска	53,80	161,40	332,80

Шаноўныя сябры!

У нас добрая навіна: цяпер аформіць падпіску на газету «Літаратура і мастацтва» яшчэ прасцей і хутчэй — пры дапамозе QR-кода.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб’яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Алесь Бадак
Дзяніс Барскоў
Віктар Гардзей
Вольга Дадзімава
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
адказы сакратар — 377-99-73
аддзель крытыкі і бібліяграфіі;
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар Вольга Аляксандраўна АНУФРЫЕВА
Нумар падпісаны ў друку 26.12.2024 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 685

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»»
ЛП № 3820000007667 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013
Заказ — 2732
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рупакі прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацый. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

9 1770024 4468001 2 4049